KPSS.DİGİTAL

2026 KPSS Lisans Hazırlık Serisi kapsamında hazırlanan bu kitapçık, Tarih dersinin 15 konusundaki 283 hap bilgiyi içerir.

KİTAPÇIKTA NE VAR?

· 15 konu, 283 hap bilgi

· Her konuda çözümlü örnek soru

· Konu sırası sitedeki çalışma sırasıyla aynı

· A4 çift taraflı + A3 kitapçık sürümü

KPSS.DİGİTAL'DE SENİ BEKLEYENLER

· Türkiye Geneli deneme sınavları

· Konu anlatımları ve hap bilgiler

· Çıkmış soru ve konu dağılımı analizleri

· KPSS puan hesaplama araçları

kpss.digital
2026 KPSS'ye hazırlığın tek adresi

© 2026 kpss.digital · Bu kitapçık ücretsizdir, satılamaz · Kaynak gösterilmeden çoğaltılamaz

Tarih

HAP BİLGİLER

Genel Kültür · 27 soru

283	15	15	2026
HAP BİLGİ	KONU	ÖRNEK SORU	MÜFREDAT

Sitedeki hap bilgilerin birebir baskı sürümü · A4 çift taraflı bas, A3 kitapçık sürümünü katlayarak cebinde taşı.

İÇİNDEKİLER

Osmanlı Kuruluş Dönemi . . . 1
Osmanlı Yükselme Dönemi . . . 2
Osmanlı Duraklama Dönemi . . . 3
Osmanlı Yenileşme Dönemi . . . 4
Birinci Dünya Savaşı . . . 5
Kurtuluş Savaşı . . . 6
Atatürk İnkılapları . . . 7
Atatürk İlkeleri . . . 8
Çok Partili Dönem . . . 10
İlk Türk Devletleri . . . 11
İslam Tarihi . . . 12
Türk İslam Devletleri . . . 13
Osmanlı Kültür ve Medeniyeti . . . 14
Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi . . . 15
Tarih Kronolojisi . . . 16

Bu kitapçık nasıl kullanılır?

1. Konuyu bir kez okuyun; ardından yalnızca hap bilgileri tekrar edin. Her hap bilgi, sınavda tek başına soru olabilecek kadar kapalı bir bilgidir.

2. Konu sonundaki örnek soruyu, hap bilgileri okuduktan hemen sonra çözün — bilgi ile soru kalıbı arasındaki bağı kurar.

3. Son haftada tüm kitapçığı baştan sona iki kez okuyun; 283 hap bilgi yaklaşık iki saatte gözden geçirilir.

4. Kitapçık kpss.digital adresindeki hap bilgilerle birebir aynıdır ve içerik güncellendikçe yeniden üretilir.

#281 Dönemlendirme Ölçütleri
Osmanlı tarihi genel kabule göre **Kuruluş (1299-1453)**, Yükselme (1453-1566), Duraklama (1566-1699), Gerileme (1699-1792) ve **Dağılma (1792-1922)** dönemlerine ayrılır; kronoloji soruları çoğunlukla dönem sınırlarındaki antlaşmalardan gelir.

#282 Milli Mücadele Kronolojik Zinciri
19 Mayıs 1919 Samsun → 22 Haziran 1919 Amasya Genelgesi → Erzurum ve Sivas Kongreleri → 23 Nisan 1920 TBMM → 1921 Sakarya → 30 Ağustos 1922 Büyük Taarruz → **24 Temmuz 1923 Lozan** zinciri, sıralama sorularının en sık kaynağıdır.

#283 İnkılaplar Kronolojik Zinciri
1922 saltanatın kaldırılması → 1923 Cumhuriyet'in ilanı → **1924 halifeliğin kaldırılması** → 1925 Şapka Kanunu → 1926 Medeni Kanun → 1928 Harf İnkılabı → **1934 Soyadı Kanunu ve kadınlara milletvekili seçme-seçilme hakkı** zinciri ezberlenmelidir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki olaylardan hangisi kronolojik sıralamada diğerlerinden önce gerçekleşmiştir?

A) Tanzimat Fermanı'nın ilanı
B) Karlofça Antlaşması'nın imzalanması
C) II. Meşrutiyet'in ilanı
D) Islahat Fermanı'nın ilanı
E) TBMM'nin açılışı

Doğru Cevap: B) Karlofça Antlaşması 1699'da imzalanmış olup listedeki en erken tarihli olaydır. Tanzimat Fermanı 1839, Islahat Fermanı 1856, II. Meşrutiyet 1908, TBMM'nin açılışı ise 1920 tarihlidir; dolayısıyla kronolojik sırada Karlofça Antlaşması diğerlerinden önce gelir.

#262 Türk Konseyi ve Türk Devletleri Teşkilatı
Türk dilli devletler arasındaki iş birliğini geliştirmek amacıyla 2009'da kurulan Türk Konseyi, 2021'de adını **Türk Devletleri Teşkilatı** olarak değiştirmiş; Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan bu teşkilatın üyeleri arasındadır.

#263 Montrö ve Hatay
1936 **Montrö Boğazlar Sözleşmesi** ile Boğazlarda Türk egemenliği kesin olarak sağlanmış; 1939'da **Hatay**'ın anavatana katılmasıyla Türkiye'nin bugünkü sınırları büyük ölçüde tamamlanmıştır.

#264 Johnson Mektubu (1964)
Kıbrıs krizinde ABD Başkanı Johnson'ın Türkiye'nin olası müdahalesini engellemeyi amaçlayan **Johnson Mektubu**, Türk-Amerikan ilişkilerinde **güven bunalımına** yol açmış ve Türkiye'yi çok yönlü dış politika arayışına yöneltmiştir.

ÖRNEK SORU

Türkiye'nin NATO'ya üye olma sürecinde etkili olan gelişme aşağıdakilerden hangisidir?

A) Balkan Antantı'nın imzalanması
B) Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker göndermesi
C) Bağdat Paktı'nın kurulması
D) Sadabat Paktı'nın imzalanması
E) Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yapılması

Doğru Cevap: B) Türkiye'nin 1950'de BM kararı doğrultusunda Kore Savaşı'na asker göndermesi, Batı bloğuna verdiği askeri desteği somut biçimde göstermiş ve 1952'de NATO'ya kabul edilmesinde belirleyici bir etken olmuştur. Balkan Antantı ve Sadabat Paktı daha önceki dönemlere ait bölgesel ittifaklardır, Bağdat Paktı ve Kıbrıs Harekâtı ise NATO üyeliğinden sonraki gelişmelerdir.

15 Tarih Kronolojisi

19 HAP BİLGİ

Tarih Kronolojisi, 1071 Malazgirt'ten 1923 Cumhuriyet'in ilanına uzanan sınav-kritik dönüm noktalarını tek zaman çizgisinde toplar. Sınavda en kritik sıralama halkaları; 1453 İstanbul'un fethi, 1699 Karlofça, 1839 Tanzimat, 1876 I. Meşrutiyet, 1920 TBMM ve 1923 Cumhuriyet'tir; sorular çoğunlukla 'hangisi daha önce gerçekleşmiştir' kalıbıyla gelir.

#265 1071 - Malazgirt Savaşı
Sultan **Alparslan**'ın Bizans'a karşı kazandığı **Malazgirt Savaşı**, Anadolu kapılarının Türklere açılmasını sağlayarak Anadolu'nun Türkleşme sürecini başlattı.

#266 1299 - Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu
Osman Bey, Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflama sürecinde **Söğüt-Domaniç** bölgesinde Osmanlı Devleti'ni bir uç beyliği olarak kurdu.

#267 1402 - Ankara Savaşı
Timur ile Yıldırım Bayezid arasında yapılan **Ankara Savaşı**, Osmanlı'nın yenilgisiyle sonuçlandı ve **Fetret Devri**'nin başlamasına yol açtı.

#268 1453 - İstanbul'un Fethi
Fatih Sultan Mehmed, **İstanbul'u fethederek** Bizans İmparatorluğu'nu ortadan kaldırdı; bu olay Kuruluş Dönemi'ni kapatıp Yükselme Dönemi'ni başlattı.

#269 1571 - İnebahtı Deniz Savaşı
Osmanlı donanmasının Haçlı donanmasına yenildiği **İnebahtı** Deniz Savaşı, Akdeniz'deki Osmanlı üstünlüğüne indirilen ilk büyük darbe olarak kabul edilir.

#270 1683 - II. Viyana Kuşatması
Kara Mustafa Paşa komutasında düzenlenen **II. Viyana Kuşatması**'nın başarısızlıkla sonuçlanması, Avrupa devletlerinin Kutsal İttifak çatısında birleşmesine yol açtı.

#271 1699 - Karlofça Antlaşması
Karlofça Antlaşması ile Osmanlı, Avrupa karşısında ilk kez büyük çaplı toprak kaybetti; bu antlaşma Duraklama Dönemi'nin sonu, Gerileme Dönemi'nin başlangıcı sayılır.

#272 1774 - Küçük Kaynarca Antlaşması
Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan **Küçük Kaynarca** Antlaşması ile **Kırım**'ın bağımsızlığı tanındı ve Rusya, Osmanlı topraklarındaki Ortodoksları koruma bahanesiyle iç işlere müdahale hakkı elde etti.

#273 1839 - Tanzimat Fermanı
Sultan Abdülmecid döneminde Mustafa Reşid Paşa öncülüğünde ilan edilen **Tanzimat Fermanı**, kanun önünde eşitlik ve vergi adaleti ilkeleriyle Osmanlı'da anayasal sürecin başlangıcı sayılır.

#274 1856 - Islahat Fermanı
Kırım Savaşı sonrası ilan edilen **Islahat Fermanı**, gayrimüslimlere daha geniş haklar tanıyarak Tanzimat'ın eşitlik ilkesini pekiştirdi ve Avrupa'nın iç işlere müdahalesini kolaylaştırdı.

#275 1876 - I. Meşrutiyet
II. Abdülhamid döneminde **Kanun-i Esasi**'nin ilanıyla I. Meşrutiyet başladı; bu, Osmanlı'nın ilk yazılı anayasası ve ilk seçimli meclisiydi.

#276 1908 - II. Meşrutiyet
İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskısıyla II. Abdülhamid, **Kanun-i Esasi**'yi yeniden yürürlüğe koyarak **II. Meşrutiyet**'i ilan etti; çok partili hayata geçişin ilk denemeleri bu dönemde yaşandı.

#277 1919 - Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı
Mustafa Kemal'in **19 Mayıs 1919**'da Samsun'a çıkışı, Kurtuluş Savaşı'nın örgütlenme ve hazırlık sürecinin başlangıcı olarak kabul edilir.

#278 1920 - TBMM'nin Açılışı
23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açılarak yeni Türk devletinin siyasi ve hukuki temeli atıldı; Mustafa Kemal Meclis Başkanı seçildi.

#279 1922 - Saltanatın Kaldırılması
TBMM, 1922'de **saltanatı** kaldırarak Osmanlı hanedanının siyasi egemenliğine son verdi; bu karar, yeni Türk devletinin cumhuriyete geçiş sürecinde kritik bir adımdır.

#280 1923 - Cumhuriyet'in İlanı
29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilerek Mustafa Kemal Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı seçildi; bu olay Osmanlı Devleti dönemini kesin olarak kapatan tarihi dönüm noktasıdır.

1 Osmanlı Kuruluş Dönemi

20 HAP BİLGİ

Osmanlı Kuruluş Dönemi, 1299'da Osman Bey'in Söğüt-Domaniç'te kurduğu uç beyliğinin 1453 İstanbul'un fethine kadar imparatorluğa dönüştüğü süreçtir. Dönemin sınavda en kritik olayları Bursa'nın başkent yapılması, Çimpe Kalesi ile Rumeli'ye geçiş, I. Murad döneminde Yeniçeri Ocağı'nın kurulması ve 1402 Ankara Savaşı sonrası yaşanan Fetret Devri'dir (1402-1413).

#1 Kuruluş Tarihi ve Yeri
Osmanlı Devleti **1299**'da Osman Bey tarafından **Söğüt** ve Domaniç yöresinde, Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılma sürecinde bir uç beyliği olarak kuruldu.

#2 Osman Bey Dönemi
Osman Bey döneminde Bizans'a karşı sınır boyu fetihleri sürdürüldü; **Karacahisar**'ın alınmasıyla beylik ilk kez bir kadı ve hutbe düzenine kavuştu, bağımsızlık simgesi olarak kabul edilir.

#3 Orhan Bey ve Bursa
Orhan Bey döneminde **Bursa** fethedilerek başkent yapıldı; İznik ve İzmit alındı, ilk medrese İznik'te açıldı, **ilk Osmanlı parası** (akçe) bastırıldı ve düzenli ordu teşkilatı (Yaya-Müsellem) kuruldu.

#4 Rumeli'ye Geçiş
Orhan Bey zamanında Süleyman Paşa komutasında **Çimpe Kalesi** ele geçirilerek Osmanlıların Rumeli'ye (Avrupa yakasına) ilk kez ayak bastığı yer oldu, bu Balkanlardaki ilerlemenin başlangıcıdır.

#5 I. Murad ve Yeniçeri Ocağı
I. Murad döneminde **Edirne** fethedilerek başkent yapıldı; **Yeniçeri Ocağı** ve Kapıkulu Askerleri kuruldu, Pençik ve Devşirme sistemi uygulanmaya başlandı, ilk kez vezir-i azamlık makamı oluşturuldu.

#6 I. Kosova Savaşı
I. Murad döneminde Sırp, Bosna ve Bulgar kuvvetlerine karşı kazanılan **I. Kosova Savaşı** ile Osmanlı'nın Balkanlardaki hakimiyeti pekişti; I. Murad bu savaş meydanında şehit oldu.

#7 Yıldırım Bayezid
Yıldırım Bayezid, **İstanbul'u ilk kez kuşatan** Osmanlı padişahı oldu; **Niğbolu Savaşı**'nda Haçlı ordusunu yenerek Papa'dan 'Sultan-ı İklim-i Rum' unvanını aldı.

#8 Niğbolu Savaşı
Yıldırım Bayezid, Haçlı Seferi niteliğindeki **Niğbolu Savaşı**'nda Macar Kralı Sigismund önderliğindeki Haçlı ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı, Balkanlardaki Osmanlı varlığı güçlendi.

#9 Anadolu Türk Birliği Girişimi
Yıldırım Bayezid, Anadolu'daki beylikleri topraklarına katarak **Türk siyasi birliğini** sağlamaya çalıştı; bu politika Anadolu beylikleri ile Osmanlı arasında gerginliğe yol açtı.

#10 Ankara Savaşı (1402)
1402'de Timur ile Yıldırım Bayezid arasında yapılan **Ankara Savaşı** Osmanlı'nın yenilgisiyle sonuçlandı, Yıldırım Bayezid esir alındı ve devlet dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı.

#11 Fetret Devri
Ankara Savaşı sonrası 1402-1413 arasında Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında taht kavgalarının yaşandığı döneme **Fetret Devri** denir; devlet bu süreçte iç karışıklıkla uğraştı.

#12 I. Mehmed - Devletin Yeniden Toparlanması
Fetret Devri'ni kardeşlerini saf dışı bırakarak sona erdiren Çelebi Mehmed (I. Mehmed), devleti yeniden toparladığı için '**İkinci Kurucu**' olarak da anılır.

#13 II. Murad Dönemi
II. Murad döneminde Anadolu'daki siyasi birlik büyük ölçüde yeniden sağlandı, Balkanlarda Haçlı seferlerine karşı önemli zaferler kazanıldı ve Varna ile II. Kosova savaşları bu dönemde yaşandı.

#14 Varna Savaşı
II. Murad döneminde Haçlı ittifakına karşı kazanılan **Varna Savaşı**, Osmanlı'nın Balkanlardaki üstünlüğünü yeniden kanıtladı ve Haçlı seferlerinin gücünü kırdı.

#15 Devşirme Sistemi
Kuruluş döneminde geliştirilen **Devşirme sistemi** ile Hristiyan tebaadan alınan çocuklar İslam ve Türk kültürüyle yetiştirilerek Kapıkulu ordusuna ve devlet kademelerine kazandırıldı.

#16 Tımar Sistemi'nin Temelleri
Kuruluş döneminde toprakların hizmet karşılığı dağıtıldığı **Tımar sistemi** şekillenmeye başladı; bu sistem hem askeri gücün hem de tarımsal üretimin sürekliliğini sağladı.

#17 Sırpsındığı Savaşı (1364)
I. Murad döneminde kazanılan **Sırpsındığı Savaşı**, Osmanlı'nın Haçlı ittifakına karşı kazandığı **ilk savaştır**; Edirne'nin fethinden sonra Balkanlardaki ilerleyişi hızlandırmıştır.

#18 İskân Politikası
Rumeli'de fethedilen bölgelere Anadolu'dan Türk nüfusun yerleştirilmesine dayanan **iskân politikası**, Balkanlarda kalıcı **Türkleşmeyi** sağlamış ve fetihlerin sürekliliğini desteklemiştir.

#19 Edirne-Segedin Antlaşması (1444)
II. Murad döneminde Macarlarla imzalanan **Edirne-Segedin Antlaşması**, Osmanlı'nın Balkan devletleriyle imzaladığı ilk önemli antlaşmalardandır; antlaşmanın Haçlılar tarafından bozulması **Varna Savaşı**'na yol açmıştır.

#20 II. Kosova Savaşı (1448)
II. Murad'ın Haçlılara karşı kazandığı **II. Kosova Savaşı** ile Türklerin Balkanlardan atılamayacağı kesinleşmiş, Avrupa **savunmaya** çekilmiştir; İstanbul'un fethi öncesindeki son büyük Haçlı direnişi kırılmıştır.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde gerçekleşen gelişmelerden biri değildir?

A) Bursa'nın fethedilerek başkent yapılması

B) Yeniçeri Ocağı'nın kurulması

C) İstanbul'un fethedilmesi

D) Rumeli'ye ilk geçişin yapılması

E) Ankara Savaşı'nın yaşanması

Doğru Cevap: C) İstanbul'un fethi 1453'te Fatih Sultan Mehmed tarafından gerçekleştirilmiştir ve bu, Kuruluş Dönemi'nin bitişini, Yükselme Dönemi'nin başlangıcını simgeler. Diğer seçeneklerdeki Bursa'nın fethi, Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşu, Rumeli'ye geçiş ve Ankara Savaşı hepsi Kuruluş Dönemi (1299-1453) içinde yaşanmış olaylardır.

2 Osmanlı Yükselme Dönemi

20 HAP BİLGİ

Osmanlı Yükselme Dönemi, 1453'te İstanbul'un fethiyle başlayıp Kanuni Sultan Süleyman'ın 1566'daki ölümüne kadar süren, devletin üç kıtada en geniş sınırlarına ulaştığı dönemdir. Sınavda en kritik konular Fatih'in Kanunname-i Ali Osman'ı, Yavuz'un Mısır Seferi ile halifeliğin Osmanlı'ya geçişi (1517) ve Kanuni dönemindeki Mohaç, I. Viyana ve Preveze gelişmeleridir.

#21 İstanbul'un Fethi (1453)

Fatih Sultan Mehmed, **1453**'te **Bizans İmparatorluğu**'na son vererek İstanbul'u fethetti; bu olay Kuruluş Dönemi'ni kapatıp Yükselme Dönemi'ni başlattı ve Orta Çağ'ın kapanışı olarak da kabul edilir.

#22 Fatih'in Merkeziyetçi Politikaları

Fatih Sultan Mehmed, **Kanunname-i Ali Osman** ile devlet teşkilatını kanunlara bağladı, kardeş katlini yasallaştırdı ve merkezi otoriteyi güçlendirerek Divan-ı Hümayun'un işleyişini düzenledi.

#23 Fatih Dönemi Fetihleri

Fatih Sultan Mehmed döneminde **Sırbistan, Mora, Trabzon** Rum İmparatorluğu ve Kırım Hanlığı Osmanlı hakimiyetine alındı; böylece Anadolu ve Balkanlarda siyasi birlik büyük ölçüde tamamlandı.

#24 II. Bayezid Dönemi

Fatih'in ardından tahta geçen **II. Bayezid** döneminde iç karışıklıklar bastırıldı, Osmanlı-Memlük ilişkileri gerginleşti ve Safevi tehdidinin ilk belirtileri bu dönemde ortaya çıktı.

#25 Yavuz Sultan Selim ve Doğu Politikası

Yavuz Sultan Selim, Safevi Devleti'ne karşı **Çaldıran Savaşı**'nı kazanarak Doğu Anadolu'da Osmanlı hakimiyetini güçlendirdi ve Şii-Safevi tehdidini büyük ölçüde geriletti.

#26 Mısır Seferi ve Halifelik

Yavuz Sultan Selim, **Mercidabık ve Ridaniye** savaşlarıyla Memlük Devleti'ne son verdi; Mısır, Suriye ve Hicaz Osmanlı topraklarına katıldı, **halifelik** unvanı Osmanlı padişahlarına geçti.

#27 Kanuni Sultan Süleyman Dönemi

Kanuni Sultan Süleyman, **en uzun süre tahtta kalan** Osmanlı padişahı olarak Osmanlı sınırlarını Avrupa, Asya ve Afrika'da **en geniş** noktasına ulaştırdı, döneminde hukuk ve kanunname çalışmaları zirveye çıktı.

#28 Mohaç Savaşı ve Macaristan

Kanuni döneminde kazanılan **Mohaç Savaşı** ile Macaristan Krallığı'na büyük darbe vurularak Macaristan'ın büyük bölümü Osmanlı hakimiyetine girdi ve Orta Avrupa'ya açılım sağlandı.

#29 I. Viyana Kuşatması

Kanuni döneminde gerçekleştirilen **I. Viyana Kuşatması** başarısız olsa da Osmanlı'nın Orta Avrupa'daki gücünü ve Habsburglarla rekabetini gösteren önemli bir seferdir.

#30 Barbaros Hayreddin Paşa ve Preveze

Kanuni döneminde **Barbaros Hayreddin Paşa** komutasındaki Osmanlı donanması **Preveze Deniz Savaşı**'nda Haçlı donanmasını yenerek Akdeniz'de Osmanlı üstünlüğünü sağladı.

#31 Kanuni'nin Kanunnameleri

Kanuni Sultan Süleyman, toprak ve vergi düzenlemelerini içeren **kanunnameler** hazırlatarak devlet hukukunu sistemleştirdi; bu nedenle Avrupa'da 'Muhteşem Süleyman', Osmanlı'da 'Kanuni' unvanıyla anıldı.

#32 Şeyhülislam Ebussuud Efendi

Kanuni döneminde Şeyhülislamlık makamında bulunan **Ebussuud Efendi**, örfi hukuk ile İslam hukukunu uyumlu hale getiren fetvalarıyla dönemin hukuk sistemine büyük katkı sağladı.

#33 Osmanlı-Safevi Rekabetinin Sürmesi

Yavuz'dan sonra Kanuni döneminde de Safevilerle mücadele sürdü; **Irakeyn Seferi** ile Bağdat Osmanlı topraklarına katılarak Basra Körfezi'ne kadar uzanan bölge hakimiyet altına alındı.

#34 Denizcilikte Zirve

Yükselme Döneminde Osmanlı, Akdeniz, Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nda etkin bir deniz gücü haline geldi; **Piri Reis** gibi denizciler bu dönemde önemli haritacılık çalışmaları yaptı.

#35 En Geniş Sınırlara Ulaşma

Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının sonunda Osmanlı Devleti, üç kıtaya yayılan sınırlarıyla tarihinin coğrafi olarak **en geniş** noktasına ulaştı.

#36 Yükselme'den Duraklamaya Geçiş

Kanuni'nin 1566'daki ölümünün ardından yerine geçen **II. Selim** ile birlikte fetih hareketleri yavaşlamaya başladı; bu durum Yükselme Dönemi'nin sonu, Duraklama Dönemi'nin başlangıcı olarak değerlendirilir.

#37 Otlukbeli Savaşı (1473)

Fatih Sultan Mehmed, **Otlukbeli Savaşı**'nda Akkoyunlu hükümdarı **Uzun Hasan**'ı yenilgiye uğratarak Anadolu'daki en güçlü rakibini etkisiz hale getirmiştir.

#38 Cem Sultan Olayı

II. Bayezid ile kardeşi **Cem Sultan** arasındaki taht mücadelesinde Cem'in Rodos şövalyelerine ve Papalığa sığınması, Osmanlı'nın bir **iç sorununun dış sorun** hâline gelmesine neden olmuştur.

#39 Rodos'un Fethi (1522)

Kanuni döneminde **Rodos** adası Saint Jean şövalyelerinden alınmış; böylece Doğu Akdeniz **ticaret yollarının güvenliği** sağlanmıştır.

#244 Has, Zeamet ve Tımar Ayrımı

Tımar sisteminde dirlikler gelirlerine göre üçe ayrılırdı: en yüksek gelirli dirlikler **'has'** (padişah ve üst düzey yöneticilere), orta gelirliler 'zeamet', düşük gelirliler ise 'tımar' olarak sipahilere tahsis edilirdi.

#245 Divan-ı Hümayun Üyeleri

Divanda sadrazam dışında **kubbealtı vezirleri**, askeri sınıfın davalarına bakan **kazasker**, mali işlerden sorumlu defterdar ve yazışmalar ile tuğra işlerini yürüten nişancı yer alırdı.

#246 İltizam Sistemi

Tımar düzeni XVI. yüzyıl sonundan itibaren bozulunca XVII. yüzyılda yaygınlaşan **iltizam sistemi**nde devlet, vergi toplama hakkını peşin bedel karşılığında **mültezim** adı verilen kişilere devretmiştir; kısa sürede kâr isteyen mültezimler köylünün vergi yükünü ağırlaştırmıştır.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde toprak ve vergi düzenine dayanan, sipahilerin hizmet karşılığında toprak geliri elde ettiği sisteme ne ad verilir?

A) Millet sistemi

B) Tımar sistemi

C) Lonca teşkilatı

D) Devşirme sistemi

E) İltizam sistemi

Doğru Cevap: B) Tımar sistemi, devlet topraklarının hizmet ve asker besleme karşılığında sipahilere dağıtılmasına dayanan düzendir. Millet sistemi dini toplulukların özerkliğiyle, lonca teşkilatı esnaf düzeniyle, devşirme sistemi ise Kapıkulu askerlerinin toplanmasıyla ilgilidir; bu nedenle diğer seçenekler soruyu karşılamaz.

14 Çağdaş Türk ve Dünya Tari...

18 HAP BİLGİ

Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi; II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin tarafsızlık politikasından Soğuk Savaş dönemine ve günümüz dış politikasına uzanır. Sınavda en kritik bilgiler; Türkiye'nin 1952'de NATO'ya girişi (Kore Savaşı etkisi), 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile 1983'te KKTC'nin ilanı ve Balkan Antantı (1934) ile Sadabat Paktı'nın (1937) ayrımıdır.

#247 II. Dünya Savaşı'nın Başlaması

II. Dünya Savaşı, Almanya'nın **1 Eylül 1939**'da Polonya'yı işgaliyle başlamış, İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya savaş ilan etmesiyle küresel bir çatışmaya dönüşmüştür.

#248 Türkiye'nin Tarafsızlık Politikası

Türkiye, II. Dünya Savaşı boyunca büyük ölçüde **tarafsız** kalmayı tercih etmiş, savaşın sonlarına doğru **Şubat 1945**'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek Birleşmiş Milletler'in kurucu üyeleri arasına girmeyi sağlamıştır.

#249 Birleşmiş Milletler'in Kuruluşu

II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla 1945'te **Birleşmiş Milletler** (BM) kurulmuş, Türkiye kurucu üyeler arasında yer almıştır.

#250 Soğuk Savaş Dönemi

II. Dünya Savaşı sonrasında ABD önderliğindeki Batı Bloku ile **Sovyetler Birliği** önderliğindeki Doğu Bloku arasında silahlı çatışmaya dönüşmeyen, ancak ideolojik ve siyasi gerginlikle geçen **Soğuk Savaş** dönemi başlamıştır.

#251 Truman Doktrini ve Marshall Planı

ABD'nin 1947'de açıkladığı **Truman Doktrini** ve devamındaki **Marshall Planı**, komünizmin yayılmasını önlemek amacıyla Türkiye ve Yunanistan'a askeri ve ekonomik yardım sağlamıştır. Türkiye bu yardımlardan faydalanan ülkeler arasında yer almıştır.

#252 Türkiye'nin Kore Savaşı'na Katılımı

Türkiye, 1950'de başlayan **Kore Savaşı**'na BM kararı doğrultusunda asker göndererek katılmış, bu katılım Türkiye'nin **NATO**'ya kabul sürecinde önemli bir etken olmuştur.

#253 NATO'ya Giriş

Türkiye, **1952**'de Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (**NATO**) üye olmuş, böylece Batı Bloku'nun askeri ittifakına dahil olarak güvenlik açısından Batı ile bütünleşmiştir.

#254 Kıbrıs Sorununun Ortaya Çıkışı

Kıbrıs'ta Rumların Yunanistan'a bağlanma (**Enosis**) hedefiyle giriştiği faaliyetler, adadaki Türk toplumuyla gerginliğe yol açmış; 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş, ancak Rum-Türk ilişkileri kısa sürede bozulmuştur.

#255 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı

Kıbrıs'ta Rum darbecilerin adayı Yunanistan'a bağlama girişimi üzerine Türkiye, **garantör** devlet sıfatıyla 20 Temmuz 1974'te **Kıbrıs Barış Harekâtı**'nı gerçekleştirmiş, Kıbrıs Türklerinin güvenliğini sağlamıştır.

#256 Kıbrıs Türk Federe Devleti ve KKTC

1974 harekâtı sonrasında adanın kuzeyinde 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş, **15 Kasım 1983**'te ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (**KKTC**) ilan edilmiştir; KKTC'yi tanıyan tek ülke Türkiye'dir.

#257 Bağdat Paktı

1955'te Türkiye, Irak, İngiltere, Pakistan ve İran arasında imzalanan **Bağdat Paktı**, Sovyet yayılmacılığına karşı Orta Doğu'da bir güvenlik hattı oluşturmayı amaçlamıştır.

#258 Balkan Paktı

1934'te Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında imzalanan **Balkan Antantı**, Balkanlar'da statükoyu korumayı ve İtalya ile Bulgaristan'ın olası yayılmacı girişimlerine karşı ortak savunma sağlamayı hedeflemiştir.

#259 Sadabat Paktı

1937'de Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında imzalanan **Sadabat Paktı**, Orta Doğu'da bölgesel istikrarı ve ortak güvenliği sağlamayı amaçlayan bir dış politika girişimidir.

#260 Türkiye'nin AB Süreci

Türkiye, 1963'te Avrupa Ekonomik Topluluğu ile **Ankara Anlaşması**'nı imzalamış, 1987'de tam üyelik başvurusunda bulunmuş, 1996'da **Gümrük Birliği**'ne dahil olmuş ve 2005'te AB ile tam üyelik müzakerelerine başlamıştır.

#261 Sovyetler Birliği'nin Dağılması

1991'de **Sovyetler Birliği**'nin dağılmasıyla **Soğuk Savaş** sona ermiş, Türkiye bu süreçte Orta Asya'daki bağımsızlığını yeni kazanan Türk cumhuriyetleriyle (Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan) diplomatik ilişkiler kurmuştur.

#225 Anadolu Selçuklu'nun Çöküşü ve Beylikler
Kösedağ yenilgisinin ardından merkezi otoritesi zayıflayan Anadolu Selçuklu Devleti dağıldı; toprakları üzerinde **Karamanoğulları**, Germiyanoğulları ve Osmanoğulları gibi çeşitli Anadolu Beylikleri kuruldu.

#226 Türk-İslam Devletlerinin Ortak Mirası
Karahanlı, Gazneli ve Selçuklu devletleri, medrese eğitimini kurumsallaştırma, atabeylik ve ikta gibi yönetim usulleri ile sonraki Türk-İslam devletlerine, özellikle Osmanlı'ya önemli bir **idari ve kültürel miras** bırakmıştır.

#227 Pasinler Savaşı (1048)
Büyük Selçuklu Devleti'nin Bizans ile yaptığı **ilk savaş** olan **Pasinler Savaşı** Selçuklu zaferiyle sonuçlanmış; Anadolu'ya yönelik keşif akınları hızlanmıştır.

#228 Miryokefalon Savaşı (1176)
Anadolu Selçuklu Sultanı **II. Kılıç Arslan**'ın Bizans'ı yendiği **Miryokefalon Savaşı**, Anadolu'nun kesin olarak Türk yurdu olduğunu kanıtlamış; Bizans'ın Türkleri Anadolu'dan atma umudu sona ermiştir.

ÖRNEK SORU

Anadolu'nun Türklere yurt olma sürecini başlatan savaş ve bu savaşı kazanan hükümdar aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

A) Dandanakan Savaşı - Tuğrul Bey
B) Malazgirt Savaşı - Alparslan
C) Kösedağ Savaşı - II. Gıyaseddin Keyhüsrev
D) Miryokefalon Savaşı - II. Kılıç Arslan
E) Katvan Savaşı - Sencer

Doğru Cevap: B) 1071'de Sultan Alparslan'ın Bizans'a karşı kazandığı Malazgirt Savaşı, Anadolu'nun kapılarını Türklere açan ve Anadolu'nun Türkleşme sürecini başlatan dönüm noktasıdır. Dandanakan, Selçuklu'nun bağımsızlığıyla; Kösedağ ise Anadolu Selçuklu'nun çöküşüyle ilgilidir, bu nedenle soruyu karşılamazlar.

13 Osmanlı Kültür ve Medeni... 18 HAP BİLGİ

Osmanlı Kültür ve Medeniyeti konusu; Divan-ı Hümayun ve üyeleri, tımar-iltizam düzeni, medrese ve Enderun eğitimi, millet sistemi ile klasik dönem mimarisini kapsar. Sınavda en kritik bilgiler; divan üyelerinin görev eşleştirmesi (kazasker, defterdar, nişancı), has-zeamet-tımar ayrımı ve Mimar Sinan'ın eserleridir.

#229 Divan-ı Hümayun
Divan-ı Hümayun, Osmanlı'da devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı en üst yönetim organıdır; başlangıçta padişah başkanlık ederken sonraları bu görev sadrazama devredilmiştir.

#230 Sadrazam ve Vezirler
Sadrazam, padişahın mutlak vekili sıfatıyla **Divan-ı Hümayun**'a başkanlık eden, devlet işlerini padişah adına yürüten en yetkili devlet adamıdır; vezirler ise divanda görev alan üst düzey yöneticilerdir.

#231 Şeyhülislamlık
Şeyhülislam, Osmanlı'da din işlerinin en yüksek yetkilisi olup **fetva** vererek dini ve hukuki konularda devlete danışmanlık yapar; zamanla siyasi kararlarda da etkili bir makam haline gelmiştir.

#232 Tımar Sistemi
Tımar sistemi, devlet topraklarının hizmet karşılığında sipahilere dağıtılmasına dayanan toprak ve vergi düzenidir; hem taşrada asker beslenmesini hem de tarımsal üretimin sürekliliğini sağlamıştır.

#233 Medrese Eğitimi
Medreseler, Osmanlı'da din, hukuk ve fen bilimlerinin okutulduğu yüksek öğretim kurumlarıdır; kadı, müderris ve müftü gibi **ilmiye** sınıfı mensuplarını yetiştirmiştir.

#234 Enderun Mektebi
Enderun, sarayda devşirme kökenli gençlerin devlet yönetimi ve askerlik için yetiştirildiği özel eğitim kurumudur; burada yetişenler kapıkulu ordusunda ve üst düzey bürokraside görev almıştır.

#235 Kapıkulu Askerleri
Kapıkulu askerleri, devşirme sistemiyle toplanıp merkezi orduda görevlendirilen ve doğrudan padişaha bağlı olan askeri sınıftır; **Yeniçeriler** bu sınıfın en bilinen kara birliğidir.

#236 Osmanlı Mimarisinde Klasik Dönem
Osmanlı mimarisi Fatih ve Kanuni dönemlerinde klasik üslubuna ulaştı; **Mimar Sinan**'ın eserleri (**Süleymaniye** ve Selimiye Camileri gibi) bu dönemin doruk noktasını temsil eder.

#237 Mimar Sinan
Mimar Sinan, Kanuni ve sonrasındaki padişahlar döneminde baş mimarlık yapmış, İstanbul'daki **Süleymaniye** Camii ve Edirne'deki Selimiye Camii gibi Osmanlı mimarisinin en önemli eserlerini inşa etmiştir.

#238 Klasik Türk Edebiyatı (Divan Edebiyatı)
Divan edebiyatı, Arap ve Fars edebiyatı etkisinde gelişen, **aruz** vezni ve belirli nazım biçimleriyle (gazel, kaside vb.) şekillenen Osmanlı saray ve aydın çevresi edebiyatıdır.

#239 Halk Edebiyatı
Osmanlı döneminde saray çevresi dışında gelişen halk edebiyatı, **hece vezni** ve sözlü gelenek üzerine kurulmuştur; aşık tarzı şiir ve destanlar bu geleneğin başlıca ürünleridir.

#240 Osmanlı Ekonomisinin Temeli
Osmanlı ekonomisi tarıma, tımar sistemine ve kervan-liman ticaretine dayanıyordu; **loncalar** esnaf teşkilatlanmasını düzenleyerek üretim ve fiyat standartlarını kontrol ediyordu.

#241 Loncalar
Loncalar, Osmanlı'da esnaf ve zanaatkarların bir araya geldiği meslek teşkilatlarıdır; üretim kalitesini, fiyatları ve mesleğe giriş kurallarını denetleyerek ekonomik düzeni sağlıyordu.

#242 Osmanlı'da Millet Sistemi
Millet sistemi, farklı dini toplulukların (Müslüman, Rum, Ermeni, Yahudi vb.) kendi dini liderleri aracılığıyla iç işlerinde belirli bir özerkliğe sahip olduğu, çok kültürlü Osmanlı toplumsal düzenidir.

#243 Kadı ve Adli Teşkilat
Osmanlı'da taşrada adli işlere **kadılar** bakardı; kadı hem yargı hem de belediye ve noterlik benzeri idari görevleri bir arada yürüterek merkezi otoritenin taşradaki temsilcilerinden biri olmuştur.

#40 Fransa'ya Kapitülasyonlar
Kanuni, Şarlken'e (Habsburglara) karşı Fransa'yı yanında tutmak amacıyla Fransa'ya ticari ayrıcalıklar (**kapitülasyonlar**) tanımıştır; başlangıçta siyasi bir denge aracı olan bu imtiyazlar, sonraki yüzyıllarda ekonomik **bağımlılığa** dönüşmüştür.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde halifelik unvanının Osmanlı padişahlarına geçmesi hangi olayla ilişkilendirilir?

A) İstanbul'un Fethi
B) Çaldıran Savaşı
C) Mısır'ın (Memlük Devleti'nin) fethi
D) Mohaç Savaşı
E) Preveze Deniz Savaşı

Doğru Cevap: C) Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık ve Ridaniye savaşlarıyla Memlük Devleti'ni ortadan kaldırıp Mısır'ı fethetmesiyle halifelik unvanı Osmanlı padişahlarına geçmiştir. Çaldıran Safevilere karşı, Mohaç ve Preveze ise Kanuni döneminde Avrupa'ya yönelik seferlerdir ve halifelikle doğrudan ilgili değildir.

3 Osmanlı Duraklama Dönemi 20 HAP BİLGİ

Osmanlı Duraklama Dönemi, genel kabule göre Kanuni'nin ölümünden (1566) 1699 Karlofça Antlaşması'na kadar süren ve Osmanlı'nın Avrupa karşısındaki üstünlüğünü kaybettiği süreçtir. Sınavda en kritik noktalar duraklamanın iç-dış nedenlerinin ayrımı, Kafes Usulü, Celali İsyanları, 1683 II. Viyana Kuşatması ve ilk büyük toprak kaybı olan Karlofça Antlaşması'dır.

#41 Duraklama Döneminin Sınırları
Duraklama Dönemi, **1566**'da Kanuni'nin ölümüyle başlayıp 1699 **Karlofça Antlaşması**'na kadar süren, Osmanlı'nın Avrupa karşısındaki üstünlüğünü kaybetmeye başladığı yaklaşık bir buçuk asırlık süreçtir.

#42 İnebahtı Deniz Savaşı (1571)
1571'de Osmanlı donanması **İnebahtı**'da Haçlı donanmasına yenildi; bu, Osmanlı'nın Akdeniz'deki deniz üstünlüğüne indirilen ilk büyük darbe olarak kabul edilir, ancak donanma kısa sürede yeniden inşa edildi.

#43 Duraklamanın İç Nedenleri
Merkezi otoritenin zayıflaması, tahta geçen padişahların yaşça küçük veya deneyimsiz olması, **Kafes Usulü**'nün uygulanmaya başlaması, rüşvet ve iltizam sisteminin yaygınlaşması duraklamanın başlıca iç nedenleridir.

#44 Kafes Usulü
Duraklama Döneminde şehzadelerin sancağa çıkma usulü kaldırılarak **Kafes Usulü** uygulanmaya başlandı; şehzadeler saray içinde belirli dairelerde tecrit edilerek yönetim tecrübesinden yoksun kaldılar.

#45 Duraklamanın Dış Nedenleri
Coğrafi Keşifler sonucu ticaret yollarının Akdeniz'den Atlas Okyanusu'na kaymasıyla Osmanlı transit ticaret gelirleri azaldı; ayrıca Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleriyle bilim ve teknolojide geri kalındı.

#46 Celali İsyanları
Duraklama Döneminde Anadolu'da ağır vergiler, yönetim bozuklukları ve topraksızlaşan halkın tepkisi sonucu çıkan **Celali İsyanları**, merkezi otoriteyi ciddi biçimde sarstı ve uzun süre bastırılamadı.

#47 IV. Murad'ın Islahatları
IV. Murad, sert ve otoriter yöntemlerle merkezi otoriteyi yeniden tesis etmeye çalıştı; Bağdat'ı yeniden fethetti, rüşvet ve yolsuzlukla mücadele etti, ancak ıslahatlar kalıcı olmadı.

#48 Köprülü Mehmed Paşa Dönemi
IV. Mehmed döneminde sadrazam olan **Köprülü Mehmed Paşa**, sıkı disiplin ve reformlarla devlet otoritesini kısmen yeniden sağladı; ailesi (Köprülüler) uzun süre sadrazamlık makamında etkili oldu.

#49 Girit'in Fethi
Köprülüler döneminde uzun süren bir kuşatmanın ardından **Girit** adası Venediklilerden alınarak Osmanlı topraklarına katıldı, bu Köprülü ailesinin en önemli askeri başarılarından biridir.

#50 II. Viyana Kuşatması (1683)
Kara Mustafa Paşa komutasında düzenlenen 1683 **II. Viyana Kuşatması** başarısızlıkla sonuçlandı; bu yenilgi Avrupa devletlerinin Kutsal İttifak çatısı altında birleşerek Osmanlı'ya karşı saldırıya geçmesine yol açtı.

#51 Kutsal İttifak Savaşları
II. Viyana bozgunu sonrası Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya'nın oluşturduğu **Kutsal İttifak**, Osmanlı'ya karşı uzun süreli savaşlar açtı; bu savaşlar Osmanlı'nın toprak kaybetmesiyle sonuçlandı.

#52 Karlofça Antlaşması (1699)
1699'da imzalanan **Karlofça Antlaşması** ile Osmanlı, Macaristan'ın büyük bölümünü ve diğer önemli toprakları kaybetti; bu antlaşma Osmanlı'nın Avrupa karşısında ilk kez büyük çaplı toprak kaybettiği antlaşma olarak tarihe geçti.

#53 Karlofça'nın Önemi
Karlofça Antlaşması, Osmanlı'nın artık Avrupa'da saldırı değil savunma konumunda olduğunu gösterdi; bu antlaşmadan sonra Osmanlı dış politikasında **denge siyaseti**ne yönelmeye başladı.

#54 Ekonomik Bunalım
Duraklama Döneminde sürekli savaşlar, tımar sisteminin bozulması ve akçenin değer kaybetmesi (**tağşiş**) sonucu devlet ciddi bir ekonomik bunalıma girdi, bu durum iç isyanları da körükledi.

#55 Duraklamadan Gerilemeye Geçiş
Karlofça Antlaşması sonrası başlayan toprak kaybı süreci, 18. yüzyılda **Gerileme Dönemi** olarak devam etti; Duraklama Dönemi bu geçişin hazırlayıcı evresi olarak KPSS'de sıkça vurgulanır.

#56 Sultan İbrahim ve İç Bunalım
Duraklama Döneminde bazı padişahların (**I. İbrahim** gibi) devlet işlerinden uzak, dengesiz yönetimleri merkezi otoritenin daha da zayıflamasına ve saray içi entrikaların artmasına yol açmıştır; bu durum yeniçeri isyanlarını da tetiklemiştir.

#57 Zitvatorok Antlaşması (1606)
Avusturya ile imzalanan **Zitvatorok Antlaşması** ile Osmanlı padişahı, Avusturya arşidükünü ilk kez **protokolde denk** kabul etmiştir; bu durum Osmanlı'nın Orta Avrupa'daki siyasi üstünlüğünün sona erdiğini gösterir.

#58 II. Osman (Genç Osman)
II. Osman (Genç Osman), Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmayı düşünen ilk padişahtır; bu girişimi nedeniyle 1622'de yeniçeriler tarafından tahttan indirilip öldürülen **ilk padişah** olmuştur.

#59 Kasr-ı Şirin Antlaşması (1639)
IV. Murad döneminde Safevilerle imzalanan **Kasr-ı Şirin Antlaşması**, bugünkü **Türkiye-İran sınırının** temelini oluşturmuştur.

#60 Bucaş Antlaşması (1672)
Lehistan ile imzalanan **Bucaş Antlaşması**, Osmanlı Devleti'nin Batı'da **toprak kazandığı son antlaşmadır**; Podolya Osmanlı'ya katılmıştır.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri karşısında ilk kez büyük çaplı toprak kaybettiği antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

A) Zsitvatorok Antlaşması
B) Karlofça Antlaşması
C) Küçük Kaynarca Antlaşması
D) Kasr-ı Şirin Antlaşması
E) Bucaş Antlaşması

Doğru Cevap: B) 1699 Karlofça Antlaşması, II. Viyana Kuşatması'nın başarısızlığı sonrası Kutsal İttifak devletleriyle yapılan savaşların sonunda imzalanmış ve Osmanlı Macaristan'ın büyük bölümü dahil geniş topraklar kaybetmiştir. Küçük Kaynarca (1774) Gerileme Dönemi'ne aittir, Kasr-ı Şirin ise Safevilerle yapılan bir sınır antlaşmasıdır.

4 Osmanlı Yenileşme Dönemi — 20 HAP BİLGİ

Osmanlı Yenileşme Dönemi, III. Selim'in Nizam-ı Cedit'inden II. Meşrutiyet'e (1908) uzanan Batı tarzı reform sürecidir. Sınavda en kritik zincir; 1808 Sened-i İttifak, 1826 Vaka-i Hayriye, 1839 Tanzimat Fermanı, 1856 Islahat Fermanı, 1876 Kanun-i Esasi ile I. Meşrutiyet ve 1908 II. Meşrutiyet'tir; her belgenin 'ilk' olma özelliği ayrı soru konusudur.

#61 Yenileşmenin Başlangıcı
Osmanlı'da Batı tarzı yenileşme girişimleri, Duraklama ve Gerileme dönemlerinde alınan yenilgiler sonucu **III. Selim** döneminde **Nizam-ı Cedit** adı verilen kapsamlı reform hareketiyle sistemli bir hal aldı.

#62 Nizam-ı Cedit (III. Selim)
III. Selim, Avrupa tarzı yeni bir ordu (**Nizam-ı Cedit**) kurdu, yurt dışına daimi elçilikler açtı ve askeri okullar kurarak reformlarına öncelik verdi; ancak yeniçerilerin tepkisiyle karşılaştı ve tahttan indirildi.

#63 II. Mahmud ve Sened-i İttifak
II. Mahmud döneminde 1808'de ayanlarla imzalanan **Sened-i İttifak**, merkezi otoriteyi sınırlayan ilk belge olarak kabul edilir; padişah yetkilerinin ilk kez yazılı bir belgeyle kısıtlandığı örnektir.

#64 Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması (Vaka-i Hayriye)
II. Mahmud, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı kaldırarak yerine **Asakir-i Mansure-i Muhammediye** adlı yeni bir ordu kurdu; bu olay **Vaka-i Hayriye** (Hayırlı Olay) olarak adlandırılır.

#65 Tanzimat Fermanı (1839)
1839'da Mustafa Reşid Paşa'nın öncülüğünde Sultan Abdülmecid döneminde ilan edilen **Tanzimat Fermanı**, can ve mal güvenliği, vergi adaleti ve kanun önünde eşitlik gibi ilkeleri getirerek Osmanlı'da anayasal sürecin başlangıcı sayılır.

#66 Tanzimat'ın Önemi
Tanzimat Fermanı ile ilk kez padişah kendi iradesini yazılı kurallarla sınırlandırdığını kabul etti; Müslüman ve gayrimüslim tebaa arasında **hukuki eşitlik** ilkesi resmi olarak benimsendi.

#67 Islahat Fermanı (1856)
1856'da ilan edilen **Islahat Fermanı**, gayrimüslimlere daha geniş haklar tanıyarak Tanzimat'ın eşitlik ilkesini pekiştirdi; bu ferman büyük ölçüde Avrupa devletlerinin baskısıyla ve Kırım Savaşı sonrası Paris Antlaşması sürecinde ilan edildi.

#68 Islahat Fermanı'nın İçeriği
Islahat Fermanı ile gayrimüslimlere askerlik, memuriyet ve eğitimde daha fazla hak tanındı, cizye vergisi kaldırılarak yerine **bedel-i askeri** getirildi; ferman Avrupa devletlerinin iç işlere müdahalesini kolaylaştırdı.

#69 Genç Osmanlılar Hareketi
Tanzimat sonrası ortaya çıkan **Genç Osmanlılar**, meşrutiyet ve anayasal düzen fikrini savunarak **I. Meşrutiyet**'in ilanında önemli bir fikri zemin hazırladılar; Namık Kemal bu hareketin önde gelen isimlerindendir.

#70 I. Meşrutiyet (1876)
1876'da Sultan II. Abdülhamid döneminde ilan edilen **I. Meşrutiyet** ile **Kanun-i Esasi** adlı ilk Osmanlı Anayasası yürürlüğe girdi ve ilk kez seçimle oluşan bir Meclis-i Mebusan açıldı.

#71 Kanun-i Esasi
Kanun-i Esasi, Osmanlı'nın ilk yazılı anayasasıdır; padişahın yetkilerini büyük ölçüde korumakla birlikte, halkın seçtiği bir meclis aracılığıyla yönetime katılımını ilk kez resmi olarak tanımıştır.

#72 I. Meşrutiyet'in Kapatılması
1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (**93 Harbi**) gerekçe gösterilerek II. Abdülhamid, Meclis-i Mebusan'ı süresiz tatil etti ve **I. Meşrutiyet**'i fiilen sona erdirdi; bu dönemden sonra yönetim yeniden mutlakiyete döndü.

#73 II. Meşrutiyet (1908)
1908'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskısıyla II. Abdülhamid, **Kanun-i Esasi**'yi yeniden yürürlüğe koyarak **II. Meşrutiyet**'i ilan etti; bu dönemde çok partili siyasi hayata geçişin ilk örnekleri görüldü.

#74 31 Mart Vakası (1909)
II. Meşrutiyet sonrası 1909'da meydana gelen **31 Mart Vakası**, rejim karşıtı bir isyan girişimiydi; isyan Hareket Ordusu tarafından bastırıldı ve bu olayın ardından II. Abdülhamid tahttan indirildi.

#208 İslamiyetin Türkler Arasında Yayılışı
Türkler, **Talas Savaşı** sonrası başlayan süreçte 10. yüzyıldan itibaren kitleler halinde İslamiyeti kabul etmeye başlamış; Karahanlı Devleti hükümdarı **Satuk Buğra Han**'ın İslamiyeti kabulü bu sürecin önemli sembollerinden biridir.

#209 Hz. Ebubekir Dönemi (632-634)
İlk halife **Hz. Ebubekir** döneminde dinden dönme (ridde) olayları bastırılarak Arabistan'da siyasi birlik yeniden sağlanmış ve **Kur'an ayetleri ilk kez kitap (mushaf)** hâline getirilmiştir.

#210 Kerbela Olayı (680)
Emevi halifesi Yezid döneminde Hz. Hüseyin ve beraberindekilerin **Kerbela**'da şehit edilmesi, İslam dünyasındaki **Sünni-Şii ayrışmasını** kesinleştiren olay olarak kabul edilir.

ÖRNEK SORU

Türklerin İslamiyeti kitleler halinde kabul etmeye başlamasında dönüm noktası olan gelişme aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hendek Savaşı
B) Mekke'nin Fethi
C) Talas Savaşı
D) Sıffin Savaşı
E) Medine Vesikası'nın hazırlanması

Doğru Cevap: C) 751'de Abbasiler ile Çin arasında yapılan Talas Savaşı'nda Karluk Türklerinin Abbasiler safında savaşa katılması ve zaferde etkili olması, Türkler ile Müslüman Araplar arasındaki ilişkileri güçlendirmiş, bu süreç 10. yüzyıldan itibaren Türklerin kitleler halinde İslamiyeti kabul etmesine zemin hazırlamıştır. Diğer seçenekler Hz. Muhammed veya Dört Halife dönemine ait olaylardır ve doğrudan Türklerle ilişkili değildir.

12 Türk İslam Devletleri — 18 HAP BİLGİ

Türk-İslam Devletleri konusu; ilk Müslüman Türk devleti Karahanlılar, Gazneliler, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu'yu kapsar. Sınavda en kritik bilgiler; 1040 Dandanakan ile Selçuklu'nun kuruluşu, 1071 Malazgirt ile Anadolu'nun kapılarının açılması, 1176 Miryokefalon ile Anadolu'nun kesin Türk yurdu olması ve 1243 Kösedağ ile Moğol egemenliğidir.

#211 İlk Türk-İslam Devleti: Karahanlılar
Karahanlı Devleti, Türkler tarafından kurulan **ilk Müslüman Türk devleti** olarak kabul edilir; Orta Asya'da Türk dili ve kültürünü İslam medeniyetiyle harmanlayan önemli eserler bu dönemde verilmiştir.

#212 Karahanlı Dönemi Eserleri
Karahanlılar döneminde Yusuf Has Hacib'in **Kutadgu Bilig**'i ve Kaşgarlı Mahmud'un **Divan-ı Lügati't Türk**'ü kaleme alınmış, bu eserler Türk dili ve devlet yönetim anlayışının ilk yazılı örnekleri arasında sayılmıştır.

#213 Gazneli Devleti
Gazneli Devleti, **Alp Tegin** tarafından temelleri atılan, **Sultan Mahmud** döneminde Hindistan'a düzenlenen seferlerle genişleyen ve 'sultan' unvanını ilk kullanan hanedanlardan biri olarak bilinen Türk-İslam devletidir.

#214 Büyük Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu
Büyük Selçuklu Devleti, **Tuğrul Bey** tarafından kuruldu; Tuğrul Bey, Bağdat'a girerek Abbasi halifesini Şii Büveyhoğulları baskısından kurtardı ve halife tarafından 'Doğu'nun ve Batı'nın Sultanı' unvanıyla onurlandırıldı.

#215 Dandanakan Savaşı
Selçuklular, 1040'ta yapılan **Dandanakan Savaşı**'nda Gaznelileri yenerek bağımsızlıklarını kesin olarak ilan ettiler; bu zafer Büyük Selçuklu Devleti'nin resmi kuruluş tarihi olarak kabul edilir.

#216 Malazgirt Savaşı (1071)
1071'de Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, **Malazgirt Savaşı**'nda Bizans İmparatoru Romen Diyojen'i yenilgiye uğratt; bu zafer Anadolu kapılarının Türklere açılmasını sağladı ve Anadolu'nun Türkleşme sürecini başlattı.

#217 Malazgirt Sonrası Anadolu'ya Yerleşme
Malazgirt zaferinin ardından **Türkmen beyleri** Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde beylikler kurmaya başladı; bu süreç Anadolu'nun Türk yurdu haline gelmesinin ilk aşamasını oluşturdu.

#218 Sultan Alparslan ve Melikşah Dönemi
Alparslan'ın ardından tahta geçen oğlu **Melikşah** döneminde, vezir **Nizamülmülk**'ün katkılarıyla Büyük Selçuklu Devleti idari ve kültürel açıdan en parlak dönemini yaşadı.

#219 Nizamülmülk ve Nizamiye Medreseleri
Melikşah'ın veziri **Nizamülmülk**, devlet yönetimine dair Siyasetname adlı eseri kaleme aldı ve Bağdat başta olmak üzere çeşitli şehirlerde Nizamiye Medreselerini kurarak eğitim alanında önemli bir kurumsallaşma sağladı.

#220 İkta Sistemi
Büyük Selçuklu Devleti'nde uygulanan **İkta sistemi**, devlet gelirlerinin hizmet karşılığında görevlilere tahsis edilmesi esasına dayanır; bu sistem daha sonra Osmanlı tımar sisteminin de temelini oluşturmuştur.

#221 Büyük Selçuklu'nun Parçalanması
Melikşah'ın ölümünün ardından taht kavgaları ve iç çekişmeler sonucu Büyük Selçuklu Devleti güç kaybetti ve çeşitli **atabeylikler** ile bölgesel devletlere ayrılarak zamanla dağıldı.

#222 Anadolu Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu
Anadolu Selçuklu Devleti, 1077'de **Süleyman Şah** tarafından Malazgirt sonrası Anadolu'da kurulan ve başkenti önce İznik, sonra **Konya** olan Türk devletidir; Anadolu'nun Türkleşmesinde kalıcı siyasi çatıyı oluşturmuştur.

#223 I. Alaeddin Keykubad Dönemi
Anadolu Selçuklu Devleti, **I. Alaeddin Keykubad** döneminde siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan en parlak dönemini yaşadı; Alanya ve çevresindeki ticaret ve inşa faaliyetleri bu döneme aittir.

#224 Kösedağ Savaşı ve Moğol İstilası
Anadolu Selçuklu Devleti, 1243 **Kösedağ Savaşı**'nda **Moğol**lara yenilerek Moğol baskısı altına girdi; bu yenilgi devletin gücünü büyük ölçüde kaybetmesine ve zamanla parçalanmasına yol açtı.

#190 İkili Teşkilat (Doğu-Batı)
İlk Türk devletlerinde toprakların doğu ve batı olarak ikiye ayrılıp yönetilmesine '**ikili teşkilat**' denir; bu yapı hem yönetimi kolaylaştırmış hem de zaman zaman devletlerin bölünüp parçalanmasına zemin hazırlamıştır.

#191 Kurultay (Toy)
İlk Türk devletlerinde siyasi, askeri ve ekonomik kararların görüşüldüğü danışma meclisine **kurultay (toy)** denirdi; kurultayın varlığı, kağanın yetkilerinin **töre ile sınırlandığını** gösterir.

#192 Din ve Sosyal Hayat
İslamiyet öncesi Türklerde **Gök Tanrı inancı** hâkimdi; ölüler **kurgan** adı verilen mezarlara gömülür, ardından yuğ töreni düzenlenir ve mezarların başına balbal dikilirdi.

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki Türk devletlerinden hangisi yerleşik hayata geçen ve matbaacılığı kullanan ilk Türk devleti olması yönüyle diğerlerinden ayrılır?

A) Asya Hun Devleti
B) I. Göktürk Devleti
C) Avrupa Hun Devleti
D) Uygur Devleti
E) II. Göktürk Devleti

Doğru Cevap: D) Uygur Devleti, Türk tarihinde yerleşik hayata geçen, şehirler kuran ve kalıp baskı (matbaa) tekniğini kullanan ilk Türk devletidir. Asya Hun ve Göktürk devletleri göçebe-bozkır yaşam tarzını sürdürmüş, Avrupa Hun Devleti ise Avrupa'da kurulmuş olup yerleşik kültürel gelişmişlikle bilinmez.

11 İslam Tarihi

18 HAP BİLGİ

İslam Tarihi konusu, 610'da ilk vahiyden Emevi ve Abbasi devletlerine uzanan süreci kapsar. Sınavda en kritik bilgiler; 622 Hicret'in Hicri takvimin başlangıcı olması, Dört Halife'nin sırası ve dönem olayları, Emevilerin halifeliği saltanata dönüştürmesi ile Türklerin İslamiyet'i kabulünü hızlandıran 751 Talas Savaşı'dır.

#193 Hz. Muhammed'in Peygamberliği
Hz. Muhammed'e Mekke'de MS **610** yılında ilk vahiy gelmiş, bu tarih İslam'ın başlangıcı kabul edilir. İlk yıllarda İslam daveti gizli, sonrasında açık biçimde yürütülmüştür.

#194 Hicret
Mekkeli müşriklerin baskıları sonucu Hz. Muhammed ve beraberindekiler **622** yılında Mekke'den Medine'ye göç etmiştir. Bu olay '**Hicret**' olarak adlandırılır ve Hicri takvimin başlangıcı kabul edilir.

#195 Medine Vesikası
Hicret sonrası Medine'de Müslüman, Yahudi ve diğer toplulukların bir arada yaşamasını düzenleyen **Medine Vesikası** hazırlanmıştır; bu belge tarihte yazılı ilk anayasa metinlerinden biri olarak kabul edilir.

#196 Bedir, Uhud ve Hendek Savaşları
Müslümanlar ile Mekkeli müşrikler arasında yaşanan **Bedir Savaşı** (624) Müslümanların zaferiyle, Uhud Savaşı (625) ise disiplin hatası nedeniyle kısmi başarısızlıkla sonuçlanmış; **Hendek** Savaşı'nda (627) hendek kazma taktiği düşmanın Medine'yi kuşatmasını engellemiştir.

#197 Mekke'nin Fethi
630 yılında Mekke, herhangi bir kan dökülmeden Müslümanlar tarafından fethedilmiş, **Kâbe**'deki putlar kaldırılmıştır. Bu olay İslam'ın Arap Yarımadası'nda hızla yayılmasını sağlamıştır.

#198 Dört Halife Dönemi
Hz. Muhammed'in vefatından (632) sonra sırasıyla Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali halife olarak seçilmiş; bu döneme '**Dört Halife Devri**' veya '**Hulefa-i Raşidin**' denir. Halifeler seçimle iş başına gelmiştir, bu yönüyle sonraki saltanat sisteminden ayrılır.

#199 Hz. Ömer Dönemi Fetihleri
Hz. Ömer döneminde (634-644) İslam orduları Suriye, Filistin, Irak ve Mısır'ı fethetmiş, Sasani Devleti önemli ölçüde güç kaybetmiştir. Hz. Ömer, **divan teşkilatını** kurarak devlet idaresini kurumsallaştırmıştır.

#200 Hz. Osman Dönemi ve Kuran'ın Çoğaltılması
Hz. Osman döneminde Kur'an-ı Kerim çoğaltılarak farklı bölgelere gönderilmiş, bu nüshaya '**Mushaf-ı Osmani**' denmiştir. Aynı dönemde **ilk İslam donanması** kurulmuştur.

#201 Hz. Ali Dönemi ve Ayrılıklar
Hz. Ali döneminde (656-**661**) Müslümanlar arasında **Cemel ve Sıffin** Savaşları gibi iç çatışmalar yaşanmış, bu süreç İslam dünyasında Sünni-Şii ayrışmasının başlangıcı kabul edilir.

#202 Emevi Devleti'nin Kuruluşu
Hz. Ali'nin şehit edilmesinin ardından **Muaviye**, **661**'de Emevi Devleti'ni kurarak halifeliği seçimle değil, babadan oğula geçen saltanat sistemine dönüştürmüştür; başkent Şam'dır.

#203 Emeviler Döneminde Fetihler ve Arap Milliyetçiliği
Emeviler döneminde İslam orduları Kuzey Afrika ve İber Yarımadası'na kadar ilerlemiş, ancak Emevilerin Arap olmayan Müslümanlara (**mevali**) ayrımcı politikaları, devletin zayıflamasına ve yıkılmasına zemin hazırlamıştır.

#204 Talas Savaşı
751 yılında Abbasiler ile Çin Tang Hanedanlığı arasında yapılan **Talas Savaşı**'nda Karluk Türklerinin Abbasiler safında yer alması zaferde etkili olmuş; bu savaş Türklerin İslamiyet'i kabul etme sürecini hızlandıran önemli bir dönüm noktasıdır.

#205 Abbasi Devleti'nin Kuruluşu
Emevilere karşı Arap olmayan Müslümanların da desteğini alan Abbasiler, **750**'de Emevi Devleti'ni yıkarak Abbasi Devleti'ni kurmuş, başkenti **Bağdat** olmuştur. Bu dönemde İslam devlet anlayışı Arap milliyetçiliğinden uzaklaşmıştır.

#206 Türklerin Abbasi Ordusundaki Rolü
Abbasiler döneminde, özellikle Halife **Mu'tasım** zamanında, Türkler ordu ve devlet kademelerinde etkin görevler almış, **Bağdat** yakınında Samarra şehri Türk askerler için kurulmuştur; bu süreç Türk-İslam devletlerinin doğuşuna zemin hazırlamıştır.

#207 Türk-İslam Öncesi Kültür
İslamiyet öncesi Türk devletlerinde (Hun, Göktürk, Uygur) hâkim olan konar-göçer yaşam tarzı, **kut ve töre** anlayışı ile atlı-göçebe askeri kültür, Türklerin İslamiyeti kabul sürecinde kendi devlet geleneklerini de İslam kurumlarıyla harmanlamalarını sağlamıştır.

#75 Yenileşme Sürecinin Genel Karakteri
Yenileşme Dönemi boyunca reformlar genellikle askeri alanda başlayıp idari ve hukuki alanlara yayıldı; ancak reformlar padişahın mutlak yetkisini tamamen ortadan kaldırmadı, **kademeli bir anayasallaşma** süreci izledi.

#76 Mısır Meselesi ve Kavalalı Mehmed Ali Paşa
II. Mahmud döneminde Mısır Valisi **Kavalalı Mehmed Ali Paşa**'nın isyanı, Osmanlı'yı zor durumda bırakmış; bu kriz döneminde Avrupa devletlerinin Osmanlı iç işlerine müdahalesi artmış, bu da yenileşme sürecinin dış baskılarla iç içe geçtiğini göstermiştir.

#77 Lale Devri (1718-1730)
1718 Pasarofça Antlaşması ile başlayıp 1730 Patrona Halil İsyanı ile sona eren **Lale Devri**'nde Avrupa'ya ilk geçici elçilikler gönderilmiş ve İbrahim Müteferrika tarafından **ilk Türk matbaası** (1727) kurulmuştur.

#78 II. Mahmud'un Diğer Yenilikleri
II. Mahmud döneminde **ilk nüfus sayımı** (1831) yapılmış, ilk resmi gazete **Takvim-i Vekayi** (1831) çıkarılmış ve Divan teşkilatı kaldırılarak nazırlıklar (bakanlıklar) kurulmuştur.

#79 Fikir Akımları
Devletin dağılmasını önlemek amacıyla **Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık** akımları ortaya çıkmış; bu akımlar özellikle **II. Meşrutiyet** döneminde siyasi hayatı şekillendirmiştir.

#80 Duyun-u Umumiye (1881)
Kırım Savaşı sırasında (1854) başlayan dış borçlanmanın ödenemez hâle gelmesi üzerine 1881'de **Duyun-u Umumiye İdaresi** kurulmuş; Avrupalı alacaklılar Osmanlı **devlet gelirlerinin bir bölümüne el koyma** yetkisi elde etmiştir.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde padişahın yetkilerini ilk kez yazılı bir belgeyle sınırlayan gelişme aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tanzimat Fermanı
B) Islahat Fermanı
C) Sened-i İttifak
D) Kanun-i Esasi
E) Vaka-i Hayriye

Doğru Cevap: C) 1808'de II. Mahmud döneminde ayanlarla imzalanan Sened-i İttifak, padişahın yetkilerini ilk kez yazılı bir belgeyle sınırlayan gelişmedir. Tanzimat ve Islahat fermanları daha sonraki tarihlerde ilan edilmiş olup padişahın kendi iradesiyle ilan ettiği fermanlardır; Kanun-i Esasi ise ilk anayasa olup Sened-i İttifak'tan sonraki bir aşamadır.

5 Birinci Dünya Savaşı

19 HAP BİLGİ

Birinci Dünya Savaşı'nda (1914-1918) Osmanlı Devleti, İttifak Devletleri safında Kafkas ve Kanal taarruz cepheleri ile Çanakkale, Irak, Suriye-Filistin ve Hicaz-Yemen savunma cephelerinde savaşmıştır. Sınavda en kritik bilgiler taarruz-savunma cephesi ayrımı, Çanakkale zaferinin sonuçları ve 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesidir.

#81 Savaşın Başlaması
I. Dünya Savaşı, 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan veliahtının **Saraybosna**'da suikaste uğramasıyla başlamış; **İtilaf Devletleri** (İngiltere, Fransa, Rusya) ile İttifak Devletleri (Almanya, Avusturya-Macaristan) arasında patlak vermiştir.

#82 Osmanlı'nın Savaşa Girişi
Osmanlı Devleti, Almanya ile gizli bir ittifak antlaşması imzaladıktan sonra, **Goeben ve Breslau** adlı Alman gemilerinin Karadeniz'deki Rus limanlarını bombalamasıyla 1914 sonunda savaşa fiilen girmiştir.

#83 Kafkas Cephesi
Osmanlı'nın Rusya'ya karşı açtığı taarruz cephesidir. Enver Paşa komutasındaki **Sarıkamış** Harekatı (1914-1915 kışı) ağır kayıplarla sonuçlanmış, büyük ölçüde soğuk ve lojistik yetersizlikler nedeniyle başarısız olmuştur.

#84 Kanal Cephesi
İngilizlerin elindeki **Süveyş Kanalı**'nı ele geçirip Mısır'ı kurtarmak amacıyla açılan bir taarruz cephesidir. Osmanlı kuvvetleri başarılı olamamış, cephe savunmaya dönüşmüştür.

#85 Çanakkale Cephesi
İtilaf Devletleri, İstanbul'u ele geçirip Rusya'ya yardım ulaştırmak amacıyla 1915'te **Çanakkale** Boğazı'na saldırmış, önce deniz sonra kara harekâtıyla ilerlemeye çalışmış ancak Osmanlı savunması karşısında büyük kayıplarla geri çekilmek zorunda kalmıştır. Mustafa Kemal bu cephede tümen komutanı olarak öne çıkmıştır.

#86 Çanakkale'nin Önemi
Çanakkale zaferi, Rusya'ya yardımın kesilmesine, Rusya'da 1917 **Bolşevik İhtilali**'nin hızlanmasına ve savaşın uzamasına yol açmıştır. Ayrıca Mustafa Kemal'in milli mücadelenin lideri olarak tanınmasında önemli bir dönüm noktasıdır.

#87 Irak Cephesi
İngilizlerin petrol bölgelerini ele geçirmek amacıyla açtığı bir cephedir; başlangıçta savunma niteliğindedir. **Kutülemare**'de Osmanlı kuvvetleri İngilizlere karşı önemli bir zafer kazanmış (1916), ancak cephe sonunda kaybedilmiştir.

#88 Suriye-Filistin Cephesi
İngilizlere karşı açılan bir savunma cephesidir; **Yıldırım Orduları Grubu** bu cephede görev almış, ancak Osmanlı kuvvetleri geri çekilmek zorunda kalmış ve cephe kaybedilmiştir.

#89 Hicaz-Yemen Cephesi
Kutsal toprakları ve Osmanlı birliklerini korumaya yönelik bir savunma cephesidir; **Arap isyanları**nın da etkisiyle bölgede Osmanlı hakimiyeti zayıflamıştır.

#90 Galiçya Cephesi
Osmanlı'nın müttefiki Almanya ve Avusturya-Macaristan'a yardım amacıyla **Avrupa'da açtığı tek cephe**dir; Osmanlı, kendi sınırları dışında müttefiklerine destek vermiştir.

#91 Romanya ve Makedonya Cepheleri
Osmanlı Devleti, müttefiklerine destek amacıyla **Romanya ve Makedonya** cephelerine de asker göndermiştir; bunlar da Anadolu dışında müttefik yardımı amaçlı cephelerdendir.

#92 Taarruz-Savunma Ayrımı
Osmanlı'nın **taarruz cepheleri** Kafkas ve Kanal cepheleridir; diğer cepheler (**Çanakkale**, Irak, Suriye-Filistin, Hicaz-Yemen) savunma niteliğindedir. KPSS'de bu ayrım sıkça sorulur.

#93 Savaşın Sona Ermesi
İtilaf Devletleri'nin üstünlüğü ele geçirmesiyle Bulgaristan, Osmanlı, Avusturya-Macaristan ve Almanya **sırayla ateşkes** imzalamış; savaş 1918 sonunda İtilaf Devletleri'nin zaferiyle sonuçlanmıştır.

#94 Mondros Ateşkes Antlaşması
30 Ekim 1918'de Limni Adası'ndaki **Mondros** Limanı'nda imzalanan ateşkesle Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan fiilen çekilmiştir. Antlaşmanın 7. maddesi, **İtilaf Devletleri**'ne güvenliklerini tehdit eden durumlarda herhangi bir yeri işgal etme hakkı tanımıştır.

#95 Mondros'un Sonuçları
Mondros Ateşkesi sonrası Osmanlı ordusu terhis edilmiş, silah ve cephanesine el konulmuş; bu durum **İtilaf Devletleri**'nin Anadolu'yu işgaline zemin hazırlamış ve Kurtuluş Savaşı'nın başlamasına giden süreci tetiklemiştir.

#96 Wilson İlkeleri
ABD Başkanı **Wilson**'ın 1918'de açıkladığı 14 ilke, azınlıkların ve milletlerin kendi geleceklerini belirleme hakkını (**self-determinasyon**) savunmuş; bu ilkeler savaş sonrası barış görüşmelerinde ve Osmanlı topraklarının paylaşımı tartışmalarında referans alınmıştır.

#97 Gizli Antlaşmalar
İtilaf Devletleri savaş sırasında **Sykes-Picot** (1916) başta olmak üzere gizli antlaşmalarla **Osmanlı topraklarını paylaşmayı** planlamıştır; bu antlaşmalar Mondros sonrası işgallerin dayanağı olmuştur.

#98 Brest-Litovsk Antlaşması (1918)
Bolşevik İhtilali sonrası savaştan çekilen Rusya ile imzalanan **Brest-Litovsk Antlaşması** (3 Mart 1918) ile **Kars, Ardahan ve Batum** Osmanlı Devleti'ne geri verilmiştir.

#99 Savaşın Genel Sonuçları
Savaşın sonunda Osmanlı, Avusturya-Macaristan, Çarlık Rusyası ve Almanya'daki **imparatorluklar yıkılmış**, yeni ulus devletler kurulmuş ve dünya barışını korumak amacıyla **Milletler Cemiyeti** kurulmuştur.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nin katıldığı I. Dünya Savaşı cephelerinden hangisi taarruz cephesi niteliği taşımaktadır?

A) Çanakkale Cephesi
B) Suriye-Filistin Cephesi
C) Kafkas Cephesi
D) Irak Cephesi
E) Hicaz-Yemen Cephesi

Doğru Cevap: C) Osmanlı Devleti'nin Kafkas ve Kanal cepheleri taarruz amacıyla açılmıştır; Kafkas Cephesi'nde Rusya'ya karşı Sarıkamış Harekâtı gerçekleştirilmiştir. Çanakkale, Suriye-Filistin, Irak ve Hicaz-Yemen cepheleri ise İtilaf Devletleri'nin saldırılarına karşı açılan savunma cepheleridir.

6 Kurtuluş Savaşı

20 HAP BİLGİ

Kurtuluş Savaşı, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışıyla başlayıp 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması ile sonuçlanan milli mücadele sürecidir. Sınavda en kritik zincir; Amasya Genelgesi, Erzurum-Sivas Kongreleri, Misak-ı Milli, 23 Nisan 1920 TBMM, cepheler (Doğu-Güney-Batı), Sakarya, Büyük Taarruz, Mudanya ve Lozan'dır.

#100 Mondros Sonrası İşgaller
30 Ekim 1918 Mondros Ateşkesi sonrasında İtilaf Devletleri Anadolu'yu fiilen işgale başlamış; **13 Kasım 1918**'de İstanbul işgal edilmiş, 15 Mayıs 1919'da ise Yunan kuvvetleri **İzmir**'i işgal etmiştir.

#101 Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı
Mustafa Kemal, 9. Ordu Müfettişi olarak **19 Mayıs 1919**'da Samsun'a çıkmış, bu tarih Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcı ve Gençlik ve Spor Bayramı olarak kabul edilir.

#102 Amasya Genelgesi
22 Haziran 1919'da yayımlanan **Amasya Genelgesi**'nde 'Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır' ifadesiyle milli mücadelenin gerekçesi ve yöntemi ortaya konmuş; bu genelge Kurtuluş Savaşı'nın ilk yazılı belgesi ve ihtilal beyannamesi niteliğindedir.

#103 Erzurum ve Sivas Kongreleri
23 Temmuz 1919'da toplanan **Erzurum Kongresi** bölgesel, 4 Eylül 1919'da toplanan **Sivas Kongresi** ise milli nitelikte kararlar almıştır. Sivas Kongresi'nde tüm milli cemiyetler 'Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti' adı altında birleştirilmiştir.

#104 Misak-ı Milli
Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde 28 Ocak 1920'de kabul edilen **Misak-ı Milli** (Milli Ant), Mondros Ateşkesi imzalandığı sırada işgal altında olmayan topraklardaki Türklerin yaşadığı bölgelerin bölünmez bütün olduğunu ilan eden bağımsızlık belgesidir.

#105 İstanbul'un Resmen İşgali ve TBMM'nin Açılışı
İtilaf Devletleri 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal edip Meclis-i Mebusan'ı dağıtınca, Mustafa Kemal Ankara'da yeni bir meclis toplanması çağrısında bulunmuş; **23 Nisan 1920**'de Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) açılmıştır.

#174 28 Şubat Süreci (1997)
28 Şubat 1997 Milli Güvenlik Kurulu kararları, hükümet üzerinde kurulan askeri baskı nedeniyle **'postmodern darbe'** olarak adlandırılmış; dönemin koalisyon hükümeti Haziran 1997'de **istifa** etmiştir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi 27 Mayıs 1960 darbesi ile 12 Mart 1971 muhtırası arasındaki farkı doğru biçimde ifade eder?

A) 27 Mayıs'ta meclis feshedilmemiş, 12 Mart'ta feshedilmiştir
B) 27 Mayıs'ta ordu doğrudan yönetime el koymuş, 12 Mart'ta hükümetin istifasını istemekle yetinmiştir
C) 27 Mayıs'ta yeni anayasa yapılmamış, 12 Mart'ta yapılmıştır
D) 12 Mart'ta idam cezaları uygulanmış, 27 Mayıs'ta uygulanmamıştır
E) 27 Mayıs'ta tüm partiler kapatılmış, 12 Mart'ta hiçbir parti kapatılmamıştır

Doğru Cevap: B) 27 Mayıs 1960'ta ordu doğrudan yönetime el koyarak Demokrat Parti hükümetini devirmiş ve yeni bir anayasa (1961) hazırlatmıştır. 12 Mart 1971 Muhtırası ise doğrudan bir darbe değil, ordunun hükümete verdiği bir uyarı niteliğindedir ve sonucunda Süleyman Demirel hükümeti istifa etmiştir; meclis feshedilmemiş, tüm partiler kapatılmamıştır. İdam cezaları ise 27 Mayıs sonrası Yassıada yargılamalarında uygulanmıştır.

10 İlk Türk Devletleri

18 HAP BİLGİ

İlk Türk Devletleri konusu; Asya Hun, Göktürk ve Uygur devletleri ile İslamiyet öncesi Türk kültürünü (kut, töre, kurultay, ikili teşkilat) kapsar. Sınavda en kritik bilgiler; Mete Han'ın onlu sistemi, 552'de kurulan Göktürklerin 'Türk' adını kullanan ilk devlet olması, Orhun Abideleri ve Uygurların yerleşik hayata geçen ilk Türk devleti olmasıdır.

#175 Türklerin Anayurdu
Türklerin ana yurdu, Orta Asya'da **Altay Dağları** ile Hazar Denizi arasında kalan bozkır bölgesidir. İklim koşulları ve otlak arayışı, Türklerin göçebe-hayvancı yaşam tarzını ve tarih boyunca çeşitli yönlere göç etmelerini şekillendirmiştir.

#176 Asya Hun Devleti ve Mete Han
Bilinen ilk teşkilatlı Türk devleti olan Asya Hun Devleti, **Mete Han** döneminde (MÖ 209'dan itibaren) büyük bir güce ulaşmış, **onlu sistem** (onluk teşkilat) adı verilen askeri-idari düzeni kurarak Çin'i vergiye bağlamıştır.

#177 Kavimler Göçü
MS 375'te Hunların batıya doğru ilerlemesiyle başlayan **Kavimler Göçü**, Avrupa'daki Germen kavimlerinin yer değiştirmesine yol açmış, bu süreç Roma İmparatorluğu'nun 395'te ikiye ayrılmasında ve Batı Roma'nın 476'da yıkılmasında etkili olmuştur; bu tarih Avrupa'da İlk Çağ'ın kapanıp Orta Çağ'ın başlaması olarak kabul edilir.

#178 Avrupa Hun Devleti ve Attila
Kavimler Göçü sonrasında Avrupa'da kurulan Avrupa Hun Devleti, en parlak dönemini **Attila** zamanında yaşamış; Attila, Roma İmparatorluğu'nu vergiye bağlamış ve 'Tanrı'nın Kırbacı' olarak anılmıştır.

#179 Göktürk Devleti'nin Kuruluşu
Bumin Kağan liderliğinde **552**'de kurulan Göktürk Devleti, adında 'Türk' ismini kullanan ilk devlettir. Kısa süre sonra Doğu ve Batı Göktürk olarak ikiye ayrılmıştır.

#180 II. Göktürk Devleti ve Kutluk Kağan
Çin egemenliğine giren Göktürkler, **Kutluk Kağan** (İlteriş Kağan) önderliğinde 682'de bağımsızlıklarını yeniden kazanarak II. (Kutluk) Göktürk Devleti'ni kurmuşlardır.

#181 Bilge Kağan ve Kültigin Dönemi
II. Göktürk Devleti'nin en parlak dönemi **Bilge Kağan** ve kardeşi Kültigin zamanında yaşanmıştır; bu dönemde devletin sınırları genişlemiş ve güçlü bir teşkilatlanma sağlanmıştır.

#182 Orhun Abideleri
Bilge Kağan, Kültigin ve veziri Tonyukuk adına dikilen **Orhun Abideleri** (Göktürk Kitabeleri), Türk adının geçtiği ilk yazılı Türkçe metinlerdir ve Türk tarihinin 'ilk milli tarih belgesi' olarak kabul edilir. Danimarkalı bilgin Wilhelm Thomsen tarafından 1893'te okunmuştur.

#183 Göktürk Alfabesi
Göktürkler tarafından kullanılan 38 harfli **Göktürk (Orhun) Alfabesi**, Türklerin bilinen ilk milli alfabesidir ve **Orhun Abideleri** bu alfabeyle yazılmıştır.

#184 Uygur Devleti'nin Kuruluşu
II. Göktürk Devleti'ni yıkarak **744**'te kurulan Uygur Devleti, Türk tarihinde yerleşik hayata geçen ve şehircilik faaliyetlerine önem veren ilk Türk devletidir; başkentleri **Karabalgasun**'dur.

#185 Uygurlarda Mani Dini
Uygurlar, **Bögü Kağan** döneminde **Mani din**ini benimsemiş; bu dinin et yemeyi ve savaşmayı yasaklayan öğretileri, savaşçı Uygur toplumunun askeri gücünün zayıflamasına neden olmuştur.

#186 Uygurlarda Kültürel Gelişim
Yerleşik hayata geçen Uygurlar, **matbaacılığı** (kalıp baskı tekniği) kullanan ilk Türk topluluğu olmuş, resim (minyatür) ve mimaride (tapınak, saray yapıları) önemli eserler bırakmışlardır.

#187 Uygur Devleti'nin Yıkılışı
Uygur Devleti, **840** yılında **Kırgız**ların saldırısı sonucu yıkılmıştır; Uygurların bir kısmı Çin'e, bir kısmı ise Doğu Türkistan ve Kansu bölgesine göç etmiştir.

#188 İlk Türk Devletlerinde Yönetim Anlayışı
İlk Türk devletlerinde 'kut' anlayışına göre devleti yönetme yetkisinin **Gök Tanrı** tarafından hükümdara verildiğine inanılırdı; bu anlayış hükümdarın mutlak değil, töreye bağlı bir yönetici olmasını gerektiriyordu.

#189 Töre Kavramı
İlk Türk devletlerinde yazılı olmayan ancak bağlayıcı **örf ve adet hukuku** olan 'töre', hem hükümdarı hem halkı bağlayan temel hukuk kaynağıydı; kağan bile töreye aykırı davranamazdı.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Atatürk ilkelerinden Halkçılık ile Laiklik ilkesinin ortak sonucu olarak değerlendirilebilir?

A) Türk Dil Kurumu'nun kurulması

B) Saltanatın kaldırılması

C) Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın uygulanması

D) Medeni Kanun'un kabul edilmesi

E) Kapitülasyonların kaldırılması

Doğru Cevap: D) Medeni Kanun (1926), dini hukuk kurallarını kaldırıp laik hukuk sistemine geçişi sağlarken aynı zamanda kadın-erkek eşitliği ve sınıf ayrıcalıklarının reddi yönüyle halkçılık ilkesini de yansıtır; bu nedenle iki ilkeyle birlikte anılır. A milliyetçilikle, B ve E cumhuriyetçilik/tam bağımsızlıkla, C ise devletçilikle ilişkilidir.

9 Çok Partili Dönem

18 HAP BİLGİ

Çok Partili Dönem, 1946'da Demokrat Parti'nin kuruluşuyla başlayan ve 14 Mayıs 1950'de Türkiye'nin ilk barışçıl iktidar değişimiyle süren yakın tarih sürecidir. Sınavda en kritik bilgiler; 27 Mayıs 1960 darbesi ile 1961 Anayasası, 12 Mart 1971 Muhtırası'nın 'darbe değil muhtıra' niteliği ve 12 Eylül 1980 sonrası 1982 Anayasası'dır.

#157 Çok Partili Hayata Geçiş Kararı

İkinci Dünya Savaşı sonrası değişen dünya konjonktürü ve demokratikleşme baskısıyla, CHP lideri **İsmet İnönü 1945**'te çok partili siyasi hayata geçiş kararını açıklamıştır.

#158 Demokrat Parti'nin Kuruluşu

7 Ocak 1946'da **Celal Bayar, Adnan Menderes**, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından Demokrat Parti (DP) kurulmuş, bu parti çok partili dönemin en etkili muhalefet ve iktidar partisi olmuştur.

#159 1946 Seçimleri

21 Temmuz 1946'da yapılan seçimler, çok partili dönemin ilk genel seçimidir; **açık oy-gizli sayım** usulüyle yapılmış ve CHP iktidarda kalmıştır. Bu seçim usulsüzlük iddiaları nedeniyle tartışmalıdır.

#160 1950 Seçimleri ve İktidar Değişimi

14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerde Demokrat Parti büyük bir çoğunlukla iktidara gelmiş, Türkiye'de ilk kez barışçıl yollarla iktidar değişimi gerçekleşmiştir. Celal Bayar Cumhurbaşkanı, **Adnan Menderes** Başbakan olmuştur.

#161 Demokrat Parti Dönemi Politikaları

DP döneminde tarımda makineleşme (traktör sayısında büyük artış), karayolu yapımı ve dış yardımlara (**Marshall Planı**) dayalı bir kalkınma politikası izlenmiş, ancak 1950'lerin sonunda ekonomik sıkıntılar ve siyasi gerginlikler artmıştır.

#162 Vatan Cephesi ve Gerginlik

1950'lerin sonunda DP iktidarı ile CHP muhalefeti arasındaki gerginlik tırmanmış, basın özgürlüğünü kısıtlayan uygulamalar ve **Tahkikat Komisyonu** gibi adımlar toplumsal huzursuzluğu artırmıştır.

#163 27 Mayıs 1960 Darbesi

27 Mayıs 1960'ta bir grup asker, **Cemal Gürsel** liderliğinde yönetime el koymuş, Demokrat Parti hükümetini devirmiştir. Bu, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk askeri darbesidir.

#164 Yassıada Yargılamaları

27 Mayıs darbesi sonrası DP'li yöneticiler **Yassıada**'da kurulan mahkemede yargılanmış; Başbakan **Adnan Menderes** ile Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan idam edilmiştir.

#165 1961 Anayasası

27 Mayıs darbesi sonrasında hazırlanan **1961 Anayasası**, daha özgürlükçü bir yapı getirmiş; **Anayasa Mahkemesi**, Milli Güvenlik Kurulu ve iki meclisli sistem (Millet Meclisi-Cumhuriyet Senatosu) bu anayasayla kurulmuştur.

#166 1961 Sonrası Koalisyon Dönemi

1961 seçimleri sonrası hiçbir parti tek başına iktidar olamamış, 1960'lar boyunca **koalisyon** hükümetleri kurulmuş; **Adalet Partisi** (Süleyman Demirel liderliğinde) bu dönemde öne çıkan siyasi güç olmuştur.

#167 12 Mart 1971 Muhtırası

Artan toplumsal olaylar ve siyasi istikrarsızlık gerekçesiyle Türk Silahlı Kuvvetleri, **12 Mart 1971**'de bir muhtıra vererek dönemin **Adalet Partisi** hükümetinin (Süleyman Demirel) istifasına yol açmıştır. Bu, doğrudan yönetime el koyma değil, hükümete baskı niteliğinde bir müdahaledir.

#168 1970'lerin Koalisyon Hükümetleri

12 Mart Muhtırası sonrası kurulan hükümetler ile 1970'ler boyunca CHP (**Bülent Ecevit**) ve **Adalet Partisi** (Süleyman Demirel) arasında sık sık el değiştiren istikrarsız koalisyon hükümetleri kurulmuştur.

#169 12 Eylül 1980 Darbesi

1970'lerin sonunda artan siyasi şiddet, ekonomik kriz ve hükümet istikrarsızlığı üzerine, **Kenan Evren** liderliğindeki Milli Güvenlik Konseyi **12 Eylül 1980**'de yönetime el koymuş, meclis feshedilmiş, tüm siyasi partiler kapatılmıştır.

#170 1982 Anayasası

12 Eylül darbesi sonrasında halkoyuna sunularak kabul edilen **1982 Anayasası**, **1961 Anayasası**'na göre daha merkeziyetçi ve devlet otoritesini güçlendiren bir yapı getirmiş; halen yürürlükte olan (değişikliklerle) anayasadır.

#171 Darbeler Arası Kronoloji

Türkiye'de yaşanan üç önemli askeri müdahale kronolojik olarak **27 Mayıs 1960** (doğrudan darbe, DP hükümeti devrildi), **12 Mart 1971** (muhtıra, hükümet istifa etti) ve 12 Eylül 1980 (doğrudan darbe, tüm partiler kapatıldı) şeklinde sıralanır.

#172 1983 Sonrası Sivil Siyasete Dönüş

12 Eylül darbesi sonrası 1983'te yapılan seçimlerle **Turgut Özal** liderliğindeki Anavatan Partisi iktidara gelmiş, Türkiye sivil siyasete dönüş sürecine girmiştir.

#173 Erken Dönem Çok Partili Denemeler

Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası** (1924) ve **Serbest Cumhuriyet Fırkası** (1930) kısa sürede kapatılmış; kalıcı çok partili hayata ancak 1945-1946'da geçilebilmiştir.

#106 Doğu Cephesi

Ermenilerin doğu illerinde kurmak istediği devlete karşı açılan Doğu Cephesi'nde **Kâzım Karabekir** komutasındaki Türk kuvvetleri 1920'de Ermeni kuvvetlerini yenilgiye uğratmış, **Gümrü Antlaşması** imzalanmıştır. Bu, TBMM'nin imzaladığı ilk siyasi antlaşmadır.

#107 Güney Cephesi

Fransızlara karşı düzenli ordudan çok halkın kendiliğinden direnişiyle sürdürülen Güney Cephesi'nde **Maraş, Antep ve Urfa**'da yerel halk büyük direniş göstermiş; bu direniş sonucunda Antep'e **'Gazi'**, Urfa'ya 'Şanlı' unvanı verilmiştir.

#108 Batı Cephesi ve I.-II. İnönü Savaşları

Yunan kuvvetlerine karşı açılan Batı Cephesi'nde İsmet (İnönü) komutasındaki Türk kuvvetleri, Ocak 1921'deki **I. İnönü** ve Mart-Nisan 1921'deki II. İnönü savaşlarını kazanmıştır. II. İnönü zaferinden sonra Mustafa Kemal, İsmet Paşa'ya 'Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz' mesajını göndermiştir.

#109 Kütahya-Eskişehir Savaşları ve Geri Çekilme

Temmuz 1921'de yapılan **Kütahya-Eskişehir** Savaşları'nda Türk ordusu yenilgiye uğramış, TBMM ordunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesine karar vermiştir. Bu süreçte Mustafa Kemal'e TBMM tarafından **Başkomutanlık** yetkisi verilmiştir.

#110 Sakarya Meydan Muharebesi

23 Ağustos - 13 Eylül 1921 tarihleri arasında yapılan **Sakarya Meydan Muharebesi**, Türk ordusunun zaferiyle sonuçlanmış; bu zafer üzerine TBMM, Mustafa Kemal'e **'Gazi'** unvanı ve 'Mareşal' rütbesini vermiştir. Savaş sonrası Yunan ordusu bir daha taarruz edememiştir.

#111 Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi

26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz sonucunda 30 Ağustos 1922'de kazanılan **Başkomutanlık** Meydan Muharebesi'yle Yunan ordusu büyük bir bozguna uğramış, 9 Eylül 1922'de **İzmir** düşman işgalinden kurtarılmıştır.

#112 Mudanya Ateşkes Antlaşması

11 Ekim 1922'de imzalanan **Mudanya Ateşkesi** ile Yunanistan'la savaş fiilen sona ermiş, İstanbul ve Boğazlar TBMM yönetimine bırakılmış, ancak asıl devri barış antlaşmasına bırakılmıştır.

#113 Saltanatın Kaldırılması

Lozan görüşmeleri öncesinde, İtilaf Devletleri'nin hem İstanbul hükümetini hem TBMM'yi barış görüşmelerine çağırması üzerine TBMM, 1 Kasım 1922'de **saltanatı** kaldırarak tek bir meşru otorite olduğunu ortaya koymuştur.

#114 Lozan Barış Antlaşması

24 Temmuz 1923'te İsviçre'nin Lozan kentinde imzalanan **Lozan Barış Antlaşması** ile Türkiye'nin bağımsızlığı büyük devletler tarafından tanınmış, kapitülasyonlar kaldırılmış ve **Misak-ı Milli** sınırları büyük ölçüde kabul edilmiştir. Boğazlar meselesi ve Musul sorunu tam çözüme kavuşmamıştır.

#115 Lozan'da Çözülemeyen Konular

Lozan'da **Musul** meselesi Türkiye ile İngiltere arasında ayrı bir görüşmeye bırakılmış (1926'da Ankara Antlaşması ile Musul Irak'ta kalmıştır), Boğazlar meselesi ise 1936 **Montrö** Boğazlar Sözleşmesi'ne kadar tam çözüme kavuşmamıştır.

#116 Amasya Görüşmeleri (Ekim 1919)

İstanbul Hükümeti temsilcisi Salih Paşa ile Temsil Heyeti arasında yapılan **Amasya Görüşmeleri**, İstanbul Hükümeti'nin **Temsil Heyeti'ni resmen muhatap aldığı** ilk gelişmedir; Mebusan Meclisi'nin toplanması kararlaştırılmıştır.

#117 Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920)

Osmanlı topraklarını paylaştıran **Sevr Antlaşması**, Mebusan Meclisi kapalı olduğu için onaylanamamış, TBMM ise antlaşmayı tanımadığını ilan etmiştir; bu nedenle hukuken geçerlilik kazanmamış **'ölü doğmuş'** bir antlaşma kabul edilir.

#118 Moskova Antlaşması (16 Mart 1921)

Sovyet Rusya ile imzalanan **Moskova Antlaşması** ile Sovyet Rusya, TBMM'yi ve Misak-ı Milli'yi tanıyan **ilk büyük Avrupa devleti** olmuş; taraflar birinin tanımadığı antlaşmayı diğerinin de tanımayacağını kabul etmiştir.

#119 Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921)

Sakarya Zaferi'nin ardından Fransa ile imzalanan **Ankara Antlaşması** ile Fransa, TBMM'yi tanıyan **ilk İtilaf Devleti** olmuş ve Güney Cephesi kapanmıştır; Hatay dışında bugünkü Suriye sınırı büyük ölçüde çizilmiştir.

ÖRNEK SORU

TBMM'nin imzaladığı ilk siyasi antlaşma olma özelliğini taşıyan antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

A) Mudanya Ateşkes Antlaşması

B) Gümrü Antlaşması

C) Lozan Barış Antlaşması

D) Ankara Antlaşması (Fransa ile)

E) Moskova Antlaşması

Doğru Cevap: B) Doğu Cephesi'nde Ermenilere karşı kazanılan zafer sonrasında 1920'de imzalanan Gümrü Antlaşması, TBMM'nin bir devlet olarak imzaladığı ilk siyasi antlaşmadır ve TBMM'nin uluslararası alanda meşruiyetini gösteren ilk adımdır. Diğer seçenekler daha sonraki tarihlerde imzalanmış antlaşmalardır.

7 Atatürk İnkılapları

19 HAP BİLGİ

Atatürk İnkılapları, 1922'de saltanatın kaldırılmasından 1934 Soyadı Kanunu'na uzanan siyasi, hukuki, eğitim, ekonomi ve toplumsal alandaki köklü değişikliklerdir. Sınavda en kritik tarihler; 3 Mart 1924 (halifelik, Tevhid-i Tedrisat, Şer'iye Vekaleti), 17 Şubat 1926 Medeni Kanun, 1 Kasım 1928 Harf İnkılabı ve 5 Aralık 1934 kadınlara milletvekili seçme-seçilme hakkıdır.

#120 Saltanatın Kaldırılması

1 Kasım 1922'de TBMM kararıyla saltanat kaldırılmış, son padişah VI. Mehmet Vahdettin ülkeyi terk etmiştir. **Halifelik makamı** bu tarihte kaldırılmamış, ayrı tutulmuştur; bu ayrım KPSS'de sık sorulan bir noktadır.

#121 Cumhuriyetin İlanı

29 Ekim 1923'te TBMM'de yapılan anayasa değişikliğiyle Türkiye Cumhuriyeti resmen ilan edilmiş, Mustafa Kemal Atatürk oy birliğiyle ilk Cumhurbaşkanı seçilmiştir. İlk Başbakan İsmet İnönü'dür.

#122 Halifeliğin Kaldırılması
3 Mart 1924'te halifelik kaldırılmış; aynı gün Şer'iye ve Evkaf Vekaleti ile Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekaleti de kaldırılmış, Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiştir. Bu tarih laiklik ve eğitim birliği açısından kritik bir dönüm noktasıdır.

#123 Tevhid-i Tedrisat Kanunu
3 Mart 1924'te kabul edilen bu kanunla eğitim-öğretim tek elde, **Milli Eğitim Bakanlığı** çatısı altında birleştirilmiş, medreseler kapatılmıştır. Eğitimde birlik ve laikleşme sürecinin temel adımıdır.

#124 Şapka ve Kıyafet İnkılabı
25 Kasım 1925'te kabul edilen **Şapka İktisası** Hakkında Kanun ile fes yasaklanmış, şapka giyilmesi zorunlu kılınmıştır. Aynı dönemde tekke, zaviye ve türbeler de **30 Kasım 1925**'te kapatılmıştır.

#125 Miladi Takvim ve Uluslararası Saat
26 Aralık 1925'te Rumi ve Hicri takvim yerine **Miladi takvim**, uluslararası saat ve zaman ölçüleri kabul edilmiştir. Bu düzenleme, uluslararası ilişkilerde ve ticarette standardizasyonu sağlamıştır.

#126 Medeni Kanun
17 Şubat 1926'da İsviçre Medeni Kanunu esas alınarak **Türk Medeni Kanunu** kabul edilmiştir. Tek eşlilik, medeni nikah zorunluluğu, kadın-erkek eşit miras ve boşanma hakkı gibi düzenlemeler getirmiştir.

#127 Harf İnkılabı
1 Kasım 1928'de kabul edilen kanunla Arap alfabesi yerine **Latin harflerine** dayalı yeni Türk alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. Okuryazarlığı artırmak amacıyla Millet Mektepleri açılmıştır.

#128 Soyadı Kanunu
21 Haziran 1934'te kabul edilen **Soyadı Kanunu** ile her Türk vatandaşının bir soyadı alması zorunlu kılınmıştır. TBMM, Mustafa Kemal'e 'Atatürk' soyadını vermiştir. Aynı yıl lakap ve unvanlar (ağa, hoca, molla vb.) kaldırılmıştır.

#129 Kadınlara Siyasi Haklar
Türk kadınına 1930'da belediye seçimlerinde, 1933'te muhtarlık seçimlerinde, **5 Aralık 1934**'te ise anayasa değişikliğiyle **milletvekili seçme ve seçilme** hakkı tanınmıştır. Türkiye bu hakkı birçok Avrupa ülkesinden önce vermiştir.

#130 Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması
30 Kasım 1925 tarihli kanunla tarikatlar, tekke ve zaviyeler kapatılmış, türbedarlık kaldırılmış; şeyhlik, dervişlik gibi unvanların kullanımı yasaklanmıştır. Bu düzenleme laikleşme sürecinin toplumsal ayağıdır.

#131 Ölçüler ve Rakamlarda Değişiklik
1931'de uzunluk, ağırlık gibi eski ölçü birimleri (arşın, okka vb.) yerine **metre ve kilogram** gibi uluslararası ölçüler kabul edilmiş; 1928'de ise uluslararası rakamlar (1,2,3...) kullanılmaya başlanmıştır.

#132 Devletçilik ve Sanayi Planları
1933'te uygulamaya konan **Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı** ile şeker, dokuma ve demir-çelik fabrikaları kurulmuş, devlet ekonomik kalkınmada aktif rol üstlenmiştir. Sümerbank bu dönemde kurulan önemli bir kurumdur.

#133 Türk Tarih ve Dil Kurumları
Türk Tarih Kurumu 1931'de, **Türk Dil Kurumu** ise 12 Temmuz 1932'de kurulmuştur. Bu kurumlar milli kültür ve milliyetçilik ilkesi doğrultusunda Türk tarihi ve dilinin bilimsel olarak araştırılmasını amaçlamıştır.

#134 Kabotaj Kanunu
1 Temmuz 1926'da yürürlüğe giren **Kabotaj Kanunu** ile Türk kara sularında gemi işletme ve taşımacılık hakkı yalnızca Türk vatandaşlarına ve Türk bayraklı gemilere tanınmış, bu tarih 'Denizcilik Bayramı' olarak kutlanmaktadır.

#135 Çok Partili Hayata İlk Denemeler
Cumhuriyetin ilk yıllarında **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası** (1924) ve **Serbest Cumhuriyet Fırkası** (1930) kurulmuş, ancak her ikisi de kısa sürede kapatılmıştır; bu denemeler çok partili hayata geçişin erken ama başarısız adımları sayılır.

#136 İzmir İktisat Kongresi (1923)
17 Şubat 1923'te toplanan **İzmir İktisat Kongresi**'nde milli ekonominin ilkeleri (**Misak-ı İktisadi**) belirlenmiş; ekonomik bağımsızlığın siyasi bağımsızlığın temeli olduğu vurgulanmıştır.

#137 Aşar Vergisinin Kaldırılması (1925)
Köylünün üzerindeki en ağır yük olan **aşar vergisi** 17 Şubat 1925'te kaldırılmıştır; bu düzenleme **halkçılık** ilkesiyle ilişkilendirilen önemli bir ekonomik inkılaptır.

#138 Üniversite Reformu (1933)
1933'te **Darülfünun** kapatılarak yerine **İstanbul Üniversitesi** kurulmuş; yükseköğretim çağdaş ve bilimsel esaslara göre yeniden yapılandırılmıştır.

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki inkılaplardan hangisi doğrudan 'eğitimde laikleşme ve birlik' amacına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir?

A) Soyadı Kanunu
B) Tevhid-i Tedrisat Kanunu
C) Kabotaj Kanunu
D) Medeni Kanun
E) Şapka İktisası Hakkında Kanun

Doğru Cevap: B) 3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu, tüm eğitim kurumlarını Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında birleştirerek medreseleri kapatmış ve eğitimde laik-birleşik bir sistem kurmuştur. Soyadı Kanunu toplumsal, Kabotaj Kanunu ekonomik, Medeni Kanun hukuki, Şapka Kanunu ise kıyafet alanına ilişkindir.

8 Atatürk İlkeleri
18 HAP BİLGİ

Atatürk İlkeleri (Altı Ok); Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık'tan oluşur; ilk kez 1931'de CHP programına, 5 Şubat 1937'de anayasaya girmiştir. Sınavda en kritik beceri, bir inkılabı doğru ilkeyle (çoğu zaman birden fazla ilkeyle) eşleştirmek ve devletçiliğin karma ekonomi anlamını kavramaktır.

#139 Altı Ok Nedir
Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (CHP) parti programında yer alan ve **1937** Anayasa değişikliğiyle Anayasa'ya giren altı temel ilkedir. CHP'nin simgesindeki altı ok bu ilkeleri temsil eder.

#140 Cumhuriyetçilik
Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğunu, devlet yönetiminin halk tarafından seçilen temsilciler eliyle yürütüldüğünü ifade eder. Saltanatın kaldırılması (1922) ve Cumhuriyet'in ilanı (29 Ekim 1923) bu ilkenin somut uygulamalarıdır.

#141 Milliyetçilik
Türk milletinin birlik ve beraberliğini, bağımsızlığını esas alır; ırkçılığı değil, **ortak tarih, kültür** ve kaderi paylaşan bir toplum bilincini savunur. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun kuruluşu bu ilkeyle ilişkilendirilir.

#142 Halkçılık
Kanun önünde herkesin eşit olduğunu, sınıf ayrıcalıklarının reddedildiğini ifade eder. Saltanat ve hilafetin kaldırılması, soyadı kanunu, lakap ve unvanların kaldırılması (1934) halkçılık ilkesiyle bağlantılıdır.

#143 Devletçilik
Ekonomik kalkınmada özel sektörün yetersiz kaldığı alanlarda **devletin bizzat üretici** ve yatırımcı olarak devreye girmesini öngörür. 1933'te başlayan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ve devlet fabrikalarının kurulması bu ilkenin uygulamasıdır.

#144 Laiklik
Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını, devlet düzeninin ve hukukun dini kurallara değil akla ve bilime dayanmasını ifade eder. Halifeliğin kaldırılması (3 Mart 1924), Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Medeni Kanun'un kabulü (1926) laikliğin temel adımlarıdır.

#145 İnkılapçılık
Yapılan **yeniliklerin sürekli olarak korunup** geliştirilmesini, eskiye dönüşün engellenmesini ve toplumun çağdaş uygarlık seviyesine doğru sürekli ilerlemesini savunur. Diğer beş ilkenin kalıcılığının güvencesi sayılır.

#146 İlkeler Arası İlişki
Altı ilke **birbirini tamamlayıcı** niteliktedir: örneğin Medeni Kanun hem laiklik hem halkçılıkla, Harf İnkılabı hem milliyetçilik hem inkılapçılıkla ilişkilendirilebilir. KPSS soruları genelde bir inkılabı birden fazla ilkeyle eşleştirmeyi test eder.

#147 Anayasaya Giriş Tarihi
Altı ilke ilk kez **1931**'de CHP parti tüzüğüne, ardından 5 Şubat **1937** tarihinde yapılan anayasa değişikliğiyle 1924 Anayasası'na girmiştir. Bu tarih KPSS'de sıkça sorulan somut bir bilgidir.

#148 Bütünleyici İlkeler
Altı ilkeyi tamamlayan; milli egemenlik, milli birlik ve beraberlik, yurtta sulh cihanda sulh, çağdaşlaşma, insan ve insanlık sevgisi, bilimsellik gibi kavramlar '**bütünleyici ilkeler**' olarak da adlandırılır ve sınavlarda ayrı bir başlık olarak sorulabilir.

#149 Cumhuriyetçilik ve Egemenlik
Cumhuriyetçilik ilkesi, 'Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir' ilkesiyle doğrudan bağlantılıdır; bu ifade ilk kez 1921 Anayasası'nda (**Teşkilât-ı Esasiye** Kanunu) yer almıştır.

#150 Devletçilik ve Karma Ekonomi
Devletçilik, tamamen devlet mülkiyetini değil, özel teşebbüsle devletin bir arada bulunduğu **karma ekonomik** modeli ifade eder; bu yönüyle sosyalist devlet ekonomisinden ayrılır. KPSS'de bu ayrım sıkça çeldirici olarak kullanılır.

#151 Halkçılık ve Sosyal Devlet
Halkçılık ilkesi, halkın kendi kendini yönetmesi ve toplumsal dayanışma anlayışını da kapsar; köy enstitüleri ve **halkevleri** gibi kurumlar halkçılık ilkesinin toplumsal yansımaları olarak değerlendirilir.

#152 Laiklik ile Şeriye Vekaleti
Şer'iye ve Evkaf Vekaleti'nin 3 Mart 1924'te kaldırılması, laiklik ilkesinin idari alandaki ilk somut adımlarından biridir ve halifeliğin kaldırılmasıyla aynı tarihte gerçekleşmiştir.

#153 Milliyetçilik ve Tam Bağımsızlık
Atatürk milliyetçiliği, **tam bağımsızlık** anlayışıyla iç içedir; ekonomik, siyasi ve kültürel bağımsızlığın bir bütün olduğu vurgulanır. Kapitülasyonların kaldırılması (Lozan, 1923) bu anlayışın uygulamasıdır.

#154 İnkılapçılık ve Devrim Kanunları
İnkılapçılık ilkesi doğrultusunda çıkarılan ve bugün de anayasal koruma altında olan '**İnkılap Kanunları**' (örneğin şapka giyilmesi hakkında kanun, tekke ve zaviyelerin kapatılması) Anayasa'nın **174. madde**siyle güvence altına alınmıştır.

#155 Laikliğin Aşamaları
Laikleşme kademeli ilerlemiştir: 1922 saltanatın kaldırılması, 1924 halifeliğin kaldırılması, 1928'de **'Devletin dini İslam'dır'** maddesinin anayasadan çıkarılması ve 1937'de **laiklik ilkesinin anayasaya girmesi** temel aşamalardır.

#156 İlkelerin Ortak Özellikleri
Atatürk ilkeleri **akla ve bilime dayanır**, Türk toplumunun ihtiyaçlarından doğmuştur ve **taklitçi değildir**; öncüllü sorularda ilkelerin 'dış baskıyla oluştuğu' yönündeki ifadelere yorumuna ulaşılamaz/yanlış öncül olarak yaklaşılır.